FALİH RIFKI ATAY

MOSKOVA-ROMA • FALİH RI FKİ ATAY • MOSKOVA-ROMA •

MOSKOVA-ROMA

pozitif

MOSKOVA - ROMA

Falih Rıfkı Atay

Pozitif Yayınları - 2024

Falih Rıfkı Atay

(1894-1971) Atatürk üzerine çalışmalarıyla tanınmış gazeteci, yazar Falih Rıfkı Atay 1894'te İstanbul'da doğmuştur. Öğrenimini İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde yaptı. 1908 devriminden sonra Tanin gazetesinde gazeteciliğe başladı. Bir yandan gazetelere, dergilere yazılar yazıyor, bir yandan da Babıâli Mektubi Kalemi'ne devam ediyordu (1913). Bir süre sonra, oradan Dahiliye Hususi Kalemi'ne kâtip olarak geçti.

Falih Rıfkı Atay, Birinci Dünya Savaşı'na yedek subay olarak katıldı. Bir süre sonra 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın emir subayı olarak, Kudüs'te ve Suriye'de bulundu. Bu arada, resmî görevle birtakım Avrupa yolculuklarına da katıldı. Savaş sona erince, Bahriye Özel Kalem Müdür Yardımcılığı'na atandı. O sıralarda iki arkadaşıyla birlikte Akşam gazetesini kurdu (1918). Devrim aleyhinde bulunanlarla çetin bir savaşa girişen Atay, 1922 yılında Bolu'dan milletvekili seçildi, 1950'ye kadar milletvekili kaldı. Bu arada, Hakimiyet-i Milliye, Milliyet, Ulus gazetelerinin de başyazarlığını yaptı. 1950'de siyasî hayattan çekilerek kendini büsbütün gazeteciliğe adadı. Kısa bir süre Cumhuriyet gazetesine haftalık sohbetler yazdıktan sonra, bir arkadaşıyla birlikte Dünya gazetesini kurdu.

Başlıca Eserleri: Zeytindağı (1932), Atatürk'ün Bana Anlattıkları (1955), Babanız Atatürk (1955), Çankaya (1961), Kurtuluş (1966), Atatürkçülük Nedir? (1966), Atatürk Ne İdi? (1968), Bayrak (1970).Moskova-Roma Falih Rıfkı Atay

Banalite

Grucia vapuru daha Boğaz'dayken ahbaplarımızdan birinin evine ihtiyar bir kalfa kadın geliyor:

"İsmet Paşa, Rusya'da Bolşevik olacakmış, artık herkes çalışacakmış, kimsenin malı mülkü olmayacakmış. Ne olur, belki içlerinde sizin bir tanıdığınız vardır. Ona söyleseniz, bunamış bir kadınım. Bundan sonra iş tutamam. Bana İstinye'deki evimi bıraksalar, gene üst katını kiraya verip geçinsem dursam."

Son buhran vergisi üzerine gene böyle, fakat daha sarsak bir kadın bana demişti ki:

"Beyefendi, benim beş lira maaşım var. Ankara'dan Burhan Bey geliyormuş, elli kuruşumu kesecekmiş. Ne olur, beni ona götürseniz; yalvarsam, eteğini öpsem, benim maaşıma dokunmasa!"

Büyük Harp'te Mudanya'da tifüs aşısı yapılırken bir nefer:

"Nedir bu çektiğimiz, her gün iğneleniyor duruyoruz." demişti.

Kulağıma eğilen bir hoca dedi ki:

"Ne hastalık, ne bir şey... Bize Alman kanı aşılıyorlar."

Kalabalık ham ve şuursuz kaldıkça, onu fesat sağanağı içinde şaşalamaktan kurtarmak mümkün değildir. Bu şaşkınlık, kalabalığı anarşi ve ihtilale kadar da sürükleyebilir. Silah, kalabalığa karşı susmak değil, anlatmaktır. Rejim düşmanına fesat parolası vermemek için, rejimin münakaşalarını açık havaya çıkmaktan men etmek değil, fesat parolasını havada bırakmak için kalabalığın kulağını kendi tarafımızda bulundurmalıyız.

Her fikir hareketinin, rejim için faydalı olup olmadığına göre ölçülmesi yerine, yığının içinde bırakacağı akislere göre muhakeme edilmesi gibi dar bir zindana hapsolamayız.

Yollarımız ve raylarımız az olduğu için vatanı daha iyi müdafaa ettiğimizi düşünenler çok olmuştur. Biz Türk demiryolu, Türk toprağının herhangi bir köşesine uzandığı zaman bir gün düşmanın bize ne çabuk ve kolay

geleceğini değil, bizim düşmana ne çabuk ve kolay gideceğimizi hesap ederiz.

Bolşevizm propagandasına sebep olabilir diye dünyanın altıda biri olan Rusya'yı, faşist propagandasına yol açar diye Akdeniz'in ikinci büyük devleti olan İtalya'yı görmezlikten ve tanımazlıktan gelmek bizim şeflerimizin mizaçlarına, karakterlerine, kafa ve ruhlarına yabancılaşmak demektir.

Türkiye'de kelimeden korkan rejim, daha 1908' de devrilmiştir. İsmet Paşa, Moskova'da 1 Mayıs geçit resmini seyrederken Süleymaniye Camisi'ne asıldığını işittiğimiz kırmızı bayrak da bizi tasalandırmaz. Bu, tıpkı yeşil şeriat bayrağıdır.

Bu bir iktisadi sistem, bir içtimai nizam bayrağı değil, bir anarşi bayrağıdır. Nizamsızlıkta menfaat arayanlar, hiç değişmeyen direğe, o günkü iktidara karşı, o günün moda rengine boyanmış bez parçasını çekeceklerdir: Ya şeriatın yeşil rengi ya demokrasinin beyaz rengi ya anarşinin kırmızı rengi!

Türk inkılapçılarının adı, Kemalizm'dir. Kemalizm' de en büyük kıymet 1919'dan 1932'ye kadar süren Türkiye tecrübeleridir. Kemalizm'in bu tecrübelerinden her zamanın inkılapları ders alacaktır. Biz de Leninizm'in Rusya'daki, Mussolinizm'in İtalya'daki tecrübelerinden istifade edebiliriz. Türk yığınlarının terbiyesi için Moskova'nın yığın terbiyesi metotları, devletçi Türk iktisatçılığı için faşizmin korporasyon metotları, yepyeni kafa ve ruhta bir cumhuriyet genci yetiştirmek için her iki inkilabın çocuk ve genç yetiştiren metotları adım adım tetkik edeceğimiz şeylerdir.

Kemalizm; durulmuş, kitaplaşmış, idareleşmiş bir dava değildir. Yürüyen, kımıldayan, arayan, canlı ve oynak bir ihtilaldir. Bu ihtilalin gözünün her tarafa doğru açık olması lazım gelir. Yalnız bir esasta sarsılmaz bir taassup güderiz: Kemalizm'in Türk ve Türkiyeci, müstakil ve istiklalci karakterine candan bağlı kalmak.

Bu küçük kitabımla Yeni Rusya ve Faşist Roma kitaplarını tamamlamış oluyorum.

Ankara, Haziran, 1932

MOSKOVA

ANKARA

Bir faşist, rejimin bir gazetesinde diyor:

"Mülkiyetin masonluğu, faşist devletin prensibi değildir. Mülkiyet, liberal bir itikattır, faşist bir itikat değildir. İngiliz bir itikattır, Romalı bir itikat değildir. Nizam adamları bizi kolektivizm veya ona benzer bir sistemi benimsemiş olmakla itham etmektedir. Efendiler, siz İtalyan inkılapçıları değil, Pomeranya *[Güney Baltık kıyılarında, Polonya'nın batısını ve Almanya'nın doğusunu kapsayan alana verilen isim]* muhafazakârlarısınız."

Başka bir faşist, bu görüşün ve düşünüşün Mussolini faşizmine ait olduğunu anlatarak diyor ki:

"Faşist doktrini nasıl liberal değilse komünist de değildir, bilhassa mülkiyet hakkının aleyhine değildir."

Bir faşist, rejimin bir gazetesinde diyor ki:

"Mesleği tam ve iyi anlatılmadığı için, en sofu faşistler arasında liberallikten komünistliğe kadar dalgalananlar vardır. Bu dalgalanışın ehemmiyetini göz önüne alınız. İki fırkacıdan biri mülkiyet hakkını faşist devletin esasına zıt, öbürü bilakis mülkiyet hakkının faşist devlette muhterem olduğunu söylemektedir."

Eğer tam bir program olmaz, bu programın her tarafı vuzuhlandırılmazsa hiçbir rejim, zihin kargaşalığından kurtulamaz. Bizde ara sıra gördüğümüz bu kargaşalık, programımız olmamasından, hatta eksik olmasından değil, Kemalizm'in ideolojisi yapılmamasından, her tarafa çekilebilir müphem ve umumi esaslar, birtakımlarının hoşuna gitmesindendir.

Ankara, sergide kumaş seçer gibi, kitaplar arasında bir iktisat mesleği beğenip yeni Türkiye'yi bu kalıba göre dökmek istememiştir. Moskova'da kitap, hayatı; bizde hayat, kitabı zorlamıştır.

Ankara'daki iktidar fırkası iktisadi prensiplerini şöyle izah eder:

"Fert, iktisadi teşebbüslerde serbesttir. Devlet, ferdin yapamadığı veya kendisinin yapması halk menfaatine daha uygun olduğuna inandığı her işe teşebbüs edebilir. Türkiye, ecnebi kapitalizminin, müstakil

Türk iktisadına ve halk menfaatlerine zıt olmayan teşebbüslerine de açıktır."

Bu prensipte üç unsuru yan yana görüyoruz: Fert, devlet, ecnebi sermayesi!

Eğer herhangi bir kimse bu üç unsurun yalnız fert tarafını tutarsa Serbest Fırka'ya kadar gidebilir, eğer yalnız cemiyeti alarak ferdi inkâr ederse Bolşevizm'e kadar gidebilir, eğer Türkiye'nin inkişafı için kapitalizmin yardımından başka imkân olmadığını söylerse kapitülasyonculuğa kadar gidebilir.

Denizde devlet ve fert, dokuma sanatlarında devlet ve yabancı kapitalizm, çimento sanatlarında yabancı kapitalizm ve fert unsurlarını yan yana görüyoruz. Devlet ve ferdin, devlet ve yabancı kapitalistin iç içe bulunduğu teşebbüsler de az değildir.

Buraya kadar halk fırkacılarının münakaşaya düştüğünü gören yoktur. Fakat bize hayat bu üçüzlü siyaseti zorlarken buhran, bir ekonomi davasını bütün münakaşaların ön safina geçirmiştir: Planlı iktisat.

Plan parolasını ortaya atanlar, dünya buhranının başıboş liberalizmin eseri olduğunu söylemekte ve artık bu nizamın iflas ettiğini anlatmaktadırlar.

Bu plan kelimesi beş senelik plandaki kelime değildir. Moskova'nın kullandığı bütün kelimeleri kırmızı görmek, insanın kendini iktisat dili konuşmaktan men etmesi olur.

Plan şu veya bu rejimin değil, artık bütün âlemin kelimesidir. Bir bahçe, bir ev, bir fabrika ve bir şehir yaparken kullanılan plan kelimesine kimsenin ses çıkardığını görmüyoruz. Bir memleketin iktisat hayatı, hepsinden daha büyük bir inşadir. Bu inşanın planı olabilir değil, olması gerektir.

Plan hem bir muvazene hem de bir tasarruf unsurudur. Yedi odaya ihtiyacınız, üç oda yapabilecek paranız var. Yedi odalık ev planınızın paranızın yettiği kadarını tatbik edeceksiniz. Bunda şu hususiyet var ki her elinize geçen paranın tam yeri neresi olduğunu gösteren plan masanızın üstündedir. Plansızlik israf ve anarşi demektir.

Rusya plancılığının farkı, müstakil bir iktisadiyatın belki bir asır sürecek inşasını sekiz on seneye sığdırmak zaruretinden doğuyor. Rusya, beş on senelik planı bütçesine uyduğu için hazırlamış değildir;

beş on sene içinde bütün dünyadan müstakil yaşayabilmek imkânını elde etmek için hazırlamıştır. Bu planın hakikatleşmesi için de normal anormal bütün vasıtalara başvurmuştur.

Böyle bir zorlamaya hiçbir tarafta ihtiyaç olmayabilir. Fakat şunu unutmamalıdır ki biz vatanın coğrafi birliği için Orta Anadolu'dan ta şark hudutlarına kadar en kısa zamanda bir demiryoluna ihtiyacımız olduğunu gördüğümüz zaman ve inşa parasını ancak kendi bütçemizde aramak zarureti olduğu vakit:

"Muhacirleri yerleştirecek parayı hemen gelir vermeyecek bir işe harç ediyorsunuz," veya "Demiryolları masrafı birkaç nesle taksim edilecek bir iştir; bütün fedakârlık nasıl tek bir nesilden istenebilir?" gibi tenkitlere güldük.

Vatan müdafaası mantığı, bütün bu mantıkların sırtını yere vurdu.

Vatan müdafaası mantığı, bir harp mantığıdır. Her harbi bir tek nesil yapar. Vatanın bir kısmının kurtarılmasını öteki nesle devredemez.

Rusya'da bu harp mantığı, biri biten, biri başlayan beş senelik planların temel direğidir.

Planlı İktisat

Dediğimiz gibi, şimdi her tarafta plancılar sınıfı ön safi almaktadır. Hiçbir gazete, revü gösteremezsiniz ki içinde buhran kelimesinden başka economie dirégée ve economie planifiée kelimelerine rast gelmeyesiniz. Acaba bu plancılara ne isim takacaksınız? Komünist, sosyalist, faşist, devletçi, içlerinde hepsinden vardır; hepsini birbirine karıştıran da var. Fakat şurası şüphesizdir ki hepsi bir tek fikirde birliktir: Fertçi ve liberal iktisat sistemi ölmüştür; insanlar yeni bir nizam aramaktadırlar.

Fertçi medeniyet, Roma hukukuna dayanmıştır; Fransız İhtilali'nden doğan burjuva devlet bu medeniyetin esiridir. Makine, işte bu medeniyetin tekamülünü durdurmuştur.

Fertçi medeniyetin kalıbı, ev ve el ekonomisiydi. Bu medeniyette ferdin mümtazlığı ve hürriyeti esastır. Fakat buharlı makine, insanları motor merkezinin etrafına toplayarak fabrikayı ve sanat şehirlerini yaratmıştır. Dünya buhranı dediğimiz buhran işte o gün başlamıştır.

Plansız ekonomide herkes tabii servetleri istediği gibi işletebilir,

mahsul ve kuvvetleri israf edebilir, istihlak *[tüketim]* ve istihsal *[üretim]* muvazenesini *[denge]* bozabilir. İstihsal imkânları hemen hemen hudutsuzdur. Bilakis istihlak imkânlarının bir hududu vardır. Hiç şüphesiz Garp âlemi bir "fazla-istihsal" buhranına gelip çatacaktı. Bugünkü dünya buhranı budur. Buna "az-istihlak" buhranı ismini vermek yanlıştır.

Dünya buhranı ancak muvakkat tedbirlerle bugüne kadar geciktirilmiştir:

1. Yeni ihtiyaçlar yaratılarak ve artırılarak

2. Avrupa'dan makine, sermaye ve insan çıkartılıp Amerika cihazlanarak

3. Müstemlekelerin *[sömürge]* cihazlanmasına teşebbüs olunarak

4. Müstehlike *[tüketici]* verilen kredilerle yarınki servetler seferber olunarak.

Cihazlanan Amerika, Avrupa pazarı olmaktan çıkmış, bundan başka her tarafta Avrupa'nın rakibi olmuştur. Koloniler, Avrupa'nın istediği gibi müstehlikleşmemiştir, bilakis birtakımları istihsal merkezleri olmuştur. Kredi, buhranı biraz uzaklaştırmaktan başka bir şeye yaramaz. İhtiyaçların artırılmasına ve yaratılmasına gelince bunun da bir haddi vardır.

Buhran işte böyle doğdu. İnsan, kafasının ve elinin eseri olan makinenin esiri olmuştur. Ya makine insanı ya insan makineyi hükmü altında tutacaktır. İnsanlar makineyi emirlerine alabilmek için yeni bir nizam yaratmaya mecburdurlar.

Bu yeni nizam nedir?

Bu sual, Avrupa plancılarına sorulmuştur:

"Yeni nizam nedir? Programınız nedir? Bolşevik misiniz? Faşist misiniz? Sosyalist misiniz? Avrupa'yı Yeni Rusya'ya benzeterek mi bu nizama varmak fikrindesiniz?"

Avrupa plancıları bu sualler karşısında şu tahlilleri yapmaktadır:

"... Bütün zamanlarda ve bütün memleketlerde geçer bir politika doktrini yoktur. Politika, muayyen bir dünya parçasında, muayyen bir

devirde meydana çıkan ihtiyaçların ilmidir ve cemiyet hayatını bu ihtiyaçları tatmin etmek için idare etmek sanatıdır."

"... Ne vakit mevcut müesseseler zamanın normal bir çerçevesi olabilirse nizam, yani medeniyet hali vardır. Eğer bu müesseseler, yeni zaruretlere rağmen, illa tutunmak ve imtiyazları tutmak için inat ederlerse nizamsızlık vardır. Bir inkılap lazımdır. İnkılap bir yeni nizam kurmak demektir."

"... Kapitalizm, hiç şüphesiz büyük ve yaratıcı olmuştur. Yeryüzünün suratını değiştirmiş, tekniği ile insanlığın büyük eserlerinden birkaçına vücut vermiştir."

"... Fertçilik ve kazanç fikri üzerine kurulan kapitalizm, istihsali umulmaz bir hadde kadar çıkarmaya muvaffak olmuş fakat bir tevzi *[dağıtım]* nizamı yapamamıştır."

"... Rusya işi başkadır. Rusya zanaatları az inkişaf etmiş, hayat ve halkı az yetişmiş bir memlekettir. Rus ihtilali her şeyden evvel, bu hayat ve halk ile Garp arasındaki uzun uçurumu doldurmak zaruretindeydi. Herkese muayyen bir derece refah, muayyen bir miktar zaruri alet, muayyen bir hayat seviyesi vermek lazımdı. İşte Rusya'nın zanaatlarla cihazlanmasının sebebi budur."

"... Beş senelik plan, kapitalizmin uzun bir zamanda başka memleketlerde yaptığının, daha nizamlı, sistemli ve bir de herkesin menfaati için, Rusya'da daha kısa zamanda yapılışından başka bir şey değildir. Bu, ilk konaktır."

"... Rus ihtilalcileri bu birinci konağa varmak için Rusya'da işlenmemiş bir toprak bulmuşlar, fert ekonomisinin anarşisinden masun *[korunmuş]* kalmışlar ve bir de yaptıklarının, yaratmak istedikleri yeni cemiyetin ana esaslarına uygun olmasına dikkat etmişlerdir."

"Bu, Rusya'da kolektif cemiyetin hazırlanışıdır."

"Bu, muvakkat da olsa, bir sınıfın diktatörlüğünü, devletin sert hâkimliğini ve en kısa zamanda Rusya'yı Garp'a yetiştirecek eseri başarmak için hürriyetlerin silah altına almasını emretmiştir."

"... İlk mühim olan şey, beş senelik plandır. Daha mühim olan şey ise bu plandan ne yapılacağı, bu eserin neyin malzemesi olduğudur."

"... Rus hadisesi, tamtamina Rus'tur. Bir memleketin içtimai ve iktisadi

vaziyetine mahsustur. Bu rejimi, olduğu gibi Garp âlemine uyar zannetmek ve her şeyi bu istiladan beklemek bizim için saflık olur."

"Rusya, yerinin altı üstü ya hiç işlenmemiş ya geri usullerde işlenmiş bir topraktı; bütün tecrübeler için serbestti. Her şey yeniden yapılacaktı. Orada sıfırdan başlayan bir plan tasavvur olunabilirdi, 19'uncu asrın ortalarında Amerika'da olduğu gibi."

"Garp âleminin iktisadi vaziyeti Rusya'dan farklı olduğundan, hatta aynı hedefe varmak için, usul ve hal tarzları da farklı olacaktır."

"Garp'te işlenecek olan işlenmiştir. Köylü mülkiyeti parçalanmış, toprağın her köşesi kazılmış, ağır, hafif ve küçük sanayi her tarafta inkişaf ederek pazar muharebelerine girişmiştir. Burada serbest bir satıh üzerinde genişlemek değil, serbest olmayan bir satıh üzerinde rekabet unsurunu hazfederek *[ortadan kaldırma]* yukarıya doğru çıkmak düşünülebilir."

"... Yalnız Rusya ile Garp mukayesesine değil, mesela Almanya ile Fransa arasındaki farklara bakınız: Alman ekonomisi on beş kadar tröstün *[tekelciliğin gelişmiş biçimi]* elindedir. Yarın birkaç idare meclisi kaldırmak, kazanç esasını tahdit etmek, iktisadi teşebbüsleri kolektifleştirmekle sosyalizme geçebilir. Fransa'da vaziyet daha zordur. Yarı çiftçi, yarı zanaatçı Fransa o kadar dağınıktır ki esaslı bir inkılap olmadıkça aynı hedefe varamaz."

"İçtimai değişiklik, sıkı sıkı, vakıalara bağlıdır. Fakat vakialar dünyanın her tarafında başka olduğundan, aynı prensipler ve aynı gayeler için, her tarafta ayrı kararlar ve taktikler gerektir."

"... İçtimai organizasyon demek, insanların hayatını, muayyen bir toprak parçasında ve muayyen bir devirde tanzim eden en uygun müesseselerin hepsi demektir."

Biz...

Şimdi tekrar Türkiye'ye dönüyoruz:

Faşistler diyorlar ki:

"Faşizm, İtalyanlığa mahsustur."

Herkes biliyor ki:

"Bugünkü Moskova nizamı Rusya'ya mahsustur."

Ve şunu söyleyebiliriz:

"Kemalizm, Türkiye'ye mahsustur."

Bu üç rejimi yaklaştıran birtakım esaslar vardır. Moskova bir sınıf diktatoryası altında, bütün Rusya'yı o tek sınıfa götürerek; Roma, sınıflar arasında ahenk kurarak; Ankara ise sınıfsız bir cemiyet ideali içinde fakat hepsi umumi halk refahını hedef almıştır. Üç rejimin üçünde de devlet, hiçbir millet zümresinin imtiyazları namına diğer zümreler üzerinde de hükmetmeyecek, türeyen sınıflar, aralarındaki davayı devlet dışında, sokak ve parlamentolarda boğuşarak halletmeyeceklerdir.

Kemalizm'le, faşizm arasında hususi bir yakınlık; devlet, fert ve ecnebi sermaye teşebbüslerinin üçüne de yer vermekte olmalarıdır. Kemalizm ile Leninizm arasında hususi bir yakınlık, her iki tarafın halk yığınları ve iktisadi inkişafları ile Garp arasındaki uzun ayrılığı en kısa zamanda telafi etmek zaruretidir.

Türk plancılarının istediği, Türkiye'nin Moskovalaştırılması veya Romalaştırılması değildir. Gerek fert gerek devlet gerek dış yardım, buraya sermayesini koyduğu zaman, bunun, hiçbir enerji israfı olmaksızın semere vermesini kontrol etmeye elverişli bir inkişaf planının tanzim olunmasıdır.

Devlet ile fert arasındaki deniz nakliyatı rakipliği yüzünden tuzlu suya dökülüp giden millî sermayenin, hiçbir tarafı işlemeyen bu toprakta semere vereceği binlerce teşebbüs vardır.

Eğer bir ipek planımız olmazsa, eğer ipek pazarlarımızın bir hesabı olmazsa, bugün hepimizin memnun olduğumuz Bursa inkişafının arkasından bir ipek buhranı çıkacağına şüphe yoktur.

Ne yapmak istiyoruz? Millî ve müstakil iktisat.

Niçin? Çünkü bu asırda müstakil kalabilmek, müstemleke haritasından çıkmak için bir memleket boş bir pazar, işlenmemiş bir toprak ve dokunulmamış bir servet kaynağı manzarasında olmamalıdır.

Manevi sermayemiz ne haldedir? Azim, şuur, iman ve kararımız tastamamdır. Tekniğimiz eksiktir.

Ya maddi sermayemiz? Paramız azdır. Kısmi programlarımız vardır. Fakat devletin bütün teşebbüsler arasında yüksek nâzımlığına *[düzenleyeciliğine]* imkân verecek her tarafı çizilmiş bir inşa planımız yoktur.

Ne yapabiliriz? En az zamanda bize senede şimdikinin üç dört misli bütçe lazımdır. Bugünkü dış ve iç piyasa ve pazarlara, bugünkü iktisat şartlarına göre toprağımızın nesinden ve neresinden bu bütçeyi almak mümkün ise bütün enerjimiz, paramız, fert ve devlet, hepimiz ona hücum edeceğiz.

Bundan başka, 14 milyondan 9 milyonu ihtiyaçsız ve iktidarsız olan bir nüfus, bir memleketin inşasını imkânsızlaştırır ve geciktirir.

Türk köyünü ihtiyaçlandırmak,

Türk köyünü iktidarlandırmak lazımdır.

Biri bir terbiye planı, öteki bir iktisat planı işidir. Köy pazarlaşacaktır.

Bunun hepsine birden Türkiye'nin iktisadi kurtuluş planı diyebiliriz. Bu kurtuluş kavgasında hem Rusya'dan hem İtalya'dan, dünyanın her tarafındaki tecrübelerden ders alacağız. Davamız Amerikalaşmak, Rusyalaşmak, İtalyalaşmak, Almanyalaşmak değil, ideal Türkiye'yi yapmaktır.

Türk ihtilali, kurtuluş ve kuruluş için, herhangi bir milletin yapamayacağını yaptı. Kurtuluş ve kuruluşu temelleştirmek için herhangi bir milletin yapabileceğini daha kolay hakikatleştireceğine şüphe yoktur.

Eski Rusya'nın Avrupalılaşma hareketi ile eski Türkiye'nin Avrupalılaşma hareketi arasında zaman farkı altmış sene kadar bir şeydir. Son günlerde Rusya İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalılığı arasındaki fark ise Rusya lehine, ne kadar büyük olduğunu biliyoruz. Halbuki Büyük Petro'nun yenileştirmeye başladığı Rusya, muasir Osmanlı İmparatorluğu Türkiye'sinden asırlarca geri idi.

Yeni Türkiye ve yeni Rusya ihtilalleri üç dört sene farkla başlamıştır. Büyük ilerleyiş hamlelerimizin doğuracağı yeni cemiyetlerinizin manzaraları ancak metot, teknik ve organizasyon farklarının neticesi olacaktır.

Hiçbir puta tapmıyoruz, hiçbir sistem zindanında mahpus değiliz. Nazariye ezbercisi değil, hayat ve realite adamlarıyız. Moskova inkılabı, idealini dünya ile çerçevelemiştir.

Garp plancıları kendilerini müstemlekeli bir Avrupa ile çerçevelemişlerdir.

Kemalistler, kendilerini müstakil bir Türkiye ile çerçevelemişlerdir.

Kemalizm'in bir de enternasyonal kıymeti olduğuna şüphe yoktur, Kemalizm, müstemleke ve yarı müstemlekelerin kurtuluş metodu, kurtuluş felsefesi, kurtuluş örneğidir. Bu da tarihte mazlum insanlığa bir hizmetimiz olarak kalacaktır.

VALUTA *[Nakit Para]*

Hotel National'in kapısı önünde kırmızı esvaplı ve sarı düğmeli iki şasörle karşılaştım. Gözlerimi ovuşturuyorum, bu artık 1930 Moskova'sının kuru ve isteksiz han dekoru değildir. Bu, Paris ve Berlin gibi büyük şehirlerin otellerinden biridir.

Çünkü ben şimdi bir yeni zanaatın cihazları içindeyim. 1930'dan sonra Moskova'da Inturist diye bir kelime çıkmıştır. Bunun Türkçesi seyyahçılık zanaatıdır.

1930'da Rusya'ya ayak basanlar fotoğraf makinelerini gümrükte bırakmaya mecburdular. Moskova'nın başkalarına göstermemeye çalıştığı şeyler fazlaydı. Sokaklar bozuk, üst baş eski ve yırtık, yapılar yıkıktı. Bir atölyede kırmızı bir su gibi akan demiri, öbür atölyenin kapısından tam bir otomobil veya kamyon olarak çıkaran fabrikalar henüz kurulmaktaydı. Dinyeper Barajı henüz bir beton iskeletiydi. İçeriye giren burjuvanın gözü gibi objektifi de bozuk sokağa, eski esvaba ve yıkık yapıya saplanacaktı. Memleketine döndüğü zaman, yıkanmış filmlerini gazete ve revülere dağıtacak ve hepsinin başında şu cümle bulunacaktı:

"Lenin'in cennetini mi soruyorsunuz, işte!"

"Ya fabrikalar?"

Bıyığının altından gülümseyerek:

"Evet, birkaç makine de ben sattım. Parasını halkın yiyeceği etten, giyeceği kumaştan, ısınacağı kömürden, çocuğuna vereceği sütten

ödediler. Ne yapayım, onlara acıdımsa da fabrikamın yüzlerce amelesini işsiz kalmaktan kurtardım. Gerçi Moskova'da bir amele devleti var. Fakat bu devlet şimdilik Rusya amelesi için değil, Almanya ve Amerika amelesi için çalışıyor."

"Yalnız Bolşevizm değil, büyük Rusya zanaatları da bir hayaldir. Her ikisi de milyonların ıstırabına mal olmaktadır. Moskova, birincisini söz ve süngü ile hakikatleştirmeye uğraşmakta, fakat ikincisi için yağlı makine ve beton kullanmaktadır. Hepsi yıkılıp gidecekse de, o zamana kadar hiç olmazsa bizim fabrikalarımızın işlemesine ve kazanmasına yardım edecektir."

1932'de Moskova başka türlüdür, artık buraya hem fotoğraf hem de seyyah girebilir. Gerçi üst baş o kadar düzelmiş değildir. Fakat halkın resmini almak isteyenler, aynı filmin içine her tarafta göze çarpan yeni ve büyük inşaatın bir parçasının sokulmuş olduğunu göreceklerdir. Eski ve yıkık bir yapıyı, arkasından dev gibi bakan yeni ve büyük bir yapının manzarasından kurtararak çekmek zorlaşmıştır. 1930'da Moskova'nın şurasında burasında kaynayan zift, şimdi üç buçuk milyonluk şehrin içinde ve dışında, caddeler, yollar ve meydanlar olarak donmuştur.

Seyyah, Moskova'ya valuta getirecek ve geri döndüğü zaman vatandaşlarına ya dünyanın en büyük barajının veya Harkof traktör fabrikasındaki dünyanın en büyük zincirinin resimlerini götürecektir.

1932 Moskova'sı 1930 Moskova'sından belki daha fazla burjuvadan nefret eder. Fakat ondan valuta sağar. Zehri akıtılip derisi işe yarayan yılan, bir kıymettir.

Valuta, bu kelimenin güzelliğini, genişliğini ve derinliğini Moskova'ya gitmemiş olanlar anlayamaz. Ruble, para değildir; raspsikadır *[belge-bilet]*. Moskova, amelesine ruble verilebilir; çünkü amele, Rusya mallarından kendi kooperatifine ne ayrılmışsa onun içinden hissesini ruble ile alabilir; devlete odasının kirasini ruble ile verebilir. Fakat Almanya ve Amerika, kendi makinelerini, Rus kooperatiflerinde kara ekmeğe çevrilebilir bir vesika ile değil, herhangi bir bankada altına çevrilebilir başka bir vesika ile dolar, sterlin, frank veya markla satarlar. Yeni Rusya hiçbir şeyde dünyaya muhtaç olmamalıdır, iktisatça müstakil olmalıdır. Bu istiklal ancak büyük zanaatları Rusya içinde kurmakla imkânlaşabilir. Makineler ise Avrupa ve Amerika'dadır. Rusya halkına ölmeyecek ve donmayacak kadar yiyecek ve giyecek verildikten sonra, geri ne kalmışsa dış pazarlarda satılacak, valuta gelecek ve ancak bununla makineler alınacaktır.

Kapitalizmin yerine kurulan sosyalist cemiyetinin temelleri kapitalizmin parası, kapitalizmin makinesi, kapitalizmin tekniği ve teknisyeni, kapitalizmin çalışma metotları ile atılmıştır. Seyyahçılık zanaatı inkişaf bulursa, Moskova'nın iki ana parolasına hizmet edilmiş olur: Valuta ve propaganda!

Rusya dışarıda o kadar fena tanınmamış olsaydı, belki içeride görülenler birdenbire fikirleri altüst etmeyecekti. Burası bir cennet değilse de kafalarda yer eden kızıl cehenneme benzer yeri de yoktur.

Seyyahçılık zanaatının başında bulunanlar Rusya hudutlarinin her tarafından başlayan kısa ve uzun seyahat devirleri tertip etmişlerdir. Paranıza göre herhangi bir devri intihap *[seçmek]* eder, hudut boyuna kadar gelir ve orada Inturist'in adamlarına teslim olursunuz. Otomobil, gezinti, otel, şimendifer, artık hep bu müessese tarafından tanzim olunacaktır. İstanbul gazetelerinde okuduğum bir ilana göre mesela bu devirlerden 18 günlüğü, 660 Türk lirası kadar bir şeydir.

Burjuva, meraklı bir adamsa da kolay bir sağmal değildir. Rusya'da müzeler, saraylar ve stepler varsa da burjuvaya kırmızı esvaplı ve sarı düğmeli şasör, bar, kabare, cazbant *[caz orkestrası]*, iyi lisan bilir alımlı kadın, hepsi lazımdır. Inturist, bütün burjuva dekorunu büyük otellerin içine kurmuştur. Vaktiyle Rus aristokratlarını eğlendiren Moskava çingeneleri, içlerinden eski hayatın hasretini atamayan kadınlar hep hizmete alınmıştır. Bir tarafta çürüyüp ölmeye mahkûm eski bir çarlık başkonsolosu iyi bir metrdotel olabilir. Saraylarda yaşamaya alışan bir general karısı bir otel katının banyolarına, yataklarına ve temizliğine pek iyi bakabilir. Musika takımlarına birkaç fokstrot ve tango notası verilmek imkânı vardır.

Garip tezat: Her şehirde büyük halk dalgaları ile çevrilen bu otellerin içinde ne varsa, hepsi, ya tiyatro sahnelerinde veya sokak karikatürlerinde hücum olunan, gülünen ve kızılan şeylerdir. Burjuvanın hoşlandığı bu dekor, sokakta ve tiyatroda halka eski rejim düşmanlığı verilmek için tahtadan, bezden ve mankenden sahtesi ve taklidi, otellerin içinde ise valuta almak için sahicisi yapılarak kullanılmaktadır.

Leningrad'daki Astorya Oteli, hiçbir Berlin oteline hasret çektirmez. Orada da sivri bar iskemlesine kurulur, en iyi Avrupa içkilerinden karıştırılmış kokteyl isteyebilirsiniz veya gece yarısı, çılgın bir cazbant sağanağı içinde güzel bir kadını dansa çağırabilirsiniz. Kapının eşiğindeki sokak, o sokağın bütün istirapları ve mahrumiyetleri, size,

iki üç veya beş günde varılır Avrupa şehirleri kadar uzaklaşmıştır.

Otel, şimdi Rusya'da han olmaktan çıkıp, burjuvanın akşamüstü başını ve ayaklarını içinde topladığı kabuk olmuştur. Eski aristokratların Rusya'dan çıkmış olanlarının Avrupa ve Amerika otellerinde, lokantalarında ve barlarında garsonluk, kapıcılık, metrdotellik veya çalgıcılık ettiklerini işitiriz. Bunlardan içeride kalmış olanlar şimdi aynı hizmeti görmektedirler. Parası ve iradı *[gelir getiren mülk]* elinden alınan aristokratın hakiki kadrosu bu olduğuna hükmetmek lazım gelir. İri boylu Grandük Nikola sağ olsaydı, Inturist müessesesinin ona iyi bir kontratla bir kapıcılık teklif edeceğine şüphe yoktu. Çarın henüz yatağı üstünde duran pijamasını, Kremlin hazinesini görmek için Moskova'ya valuta getiren burjuvaların adedini artıran kıymetlerden biri de Kapıcı Grandük olacaktı. O da Leningrad'da taç değilse de sokaktaki ucuz, silik cinsine hiç benzemeyen kenarı parlak, çuhası iyi dokunmuş bir kasket giymiş olacaktı.

Lenin'i Moskova'dan kovmaya çalışan General Verangel'in akrabalarından biri, şimdi, kardeşini ve ordularını denize döken ihtilalci zabitleri bir otelin lokantası kapısında selamlamakta ve sofra planını uzatarak yerinin neresi olduğunu anlatmaktadır.

Inturist yalnız bir türlü değil, iki türlü bir tezattır. Palace'lardan iğrenen içli sanatkâr, yalnız Leningrad'ın zengin otellerinin bir köşesinde, tabiat kadar ilhamlı bir çerçeve içerisine girmiş olur.

ŞEF VE ARKADAŞLARI

Biz Türkler gösterişçilikten, tiyatromsuluktan hoşlanmayız. Kendi şefimizde en çok sevdiğimiz şey, ki Gazi'nin büyük hususiyetidir, hiç kimsenin yapamayacağı şeyi, herkesin yapabileceğini zannettiği sadelikte yapmasıdır.

Bize Moskova'da:

"Bugün devlet reisi Kalenin'i ve Stalin'i göreceksiniz," dedikleri zaman iç şef hücresini nasıl bulacağımı hakikaten merak ediyordum.

Stalin yabancılarla görüşmez. Onun için isminin etrafı masallarla donanmıştır. Kimi, Lenin'in çırağının şimdiye kadar hiçbir burjuva eli sıkmamış olmakla övündüğünü söyler. Kimine göre kendini gizlemesinden maksat, hastalığını ve düşüncesinin basitliğini saklamaktır. Kimi ise şahsının bu eşraflığını bir kıymet olarak işlettiğini ileri sürer.

Acaba niçin hiç kimse Stalin'in, ihtilalin hudutsuz işleri arasında, boş sohbetlere yer ayırmak istemediğinden bahsetmiyor? O, bir saniye avara edilmesi mümkün olmayan, baştan başa ve toptan bir inşa mekanizmasının düğmeleri başındadır. Emil Ludvig büyük şöhret kazanmış bir muharrir olduğundan onu kabul ettiği zaman:

"Biz resminizi ağzınızda pipo ile görmeye alıştık. Hani piponuz?" sualine, "Evde unuttum," cevabını vermek için bir iki saat feda etmesine ne ihtiyacı var?

İsmet Paşa, bir ihtilal memleketinin büyük reisinin en yakın arkadaşıdır. İki ihtilal adamının karşılaşmasında, bakışmasında, el sıkışmasında teşrifat ve sohbet unsuru hiç hükmündedir. İki ihtilalcinin birer kelime ile anlaştıklarını, iki klasik diplomat, dosyalar tutan müzakerelerle elde edemez.

Devlet reisi, ihtiyar bir köylü olduğu için Kalenin Baba diye anılır. Hakikaten onda bir babalığın maddi, manevi bütün temiz çizgileri vardır, Bizi Kremlin'in kendisine ayırılmış apartmanında karşıladı. Kremlin apartmanları basit, temiz ve bir adam için lazım olduğu kadardırlar. Kalenin Yoldaş, yemek odasında on, on iki kişiyi sofrasına nasıl sığdıracağı için epey sıkıntı çekmiş olmalıdır.

Harbiye Komiseri ve Başkumandan Varaşilof, daha ilk görüldüğü zaman sevilmemesine imkân olmayan bir ihtilalci askerdir. Umumi kâtip sıfatı ile ehemmiyeti ölçülmez bir şahsiyettir. Rusya'da Sovyetler Şurası bütün cumhuriyetler için bir reis, fakat hepsi için bir umumi kâtip seçer. Uzun boylu, beyaz bıyıklı, askerimsi esvaplı, o da kendini insana hemen sevdiren bir efendidir.

Moskova'da ikinci ve üçüncü sınıf idare ve fırka adamlarının lügatleri çok dardır; onlar yalnız parolalarla konuşurlar. Şeflerle bulunduğumuz zaman en çetin ve karışık ve şüpheli münakaşalara düpedüz girebilirsiniz. Bir disiplin ve tek fırka idaresinde başka türlü olmak da güçtür.

Stalin, çizmesi ve kapanık yakalı avcı esvabı ile sol eli cebinde aramıza giriverdi. Solgun yüzü, Moskova'da az olan güneşten faydalanmaya pek az fırsat bulduğunu gösterir. Hiçbir maniyeri *[içten gelen bir tavır olmayıp bilinçle tasarlanarak takınılmış]* olmayan Stalin'in yüzünde, duruşunda bir irade ve karar manası vardı. Zekâ ve kalp gibi şef de gözünden belli olur. Şef, bir ayrı cins insan zümresindendir.

Stalin, uzun müddet, anlamak için bakar. Bu sırada kuru, tutuk ve isteksiz gibidir. Eğer karşısındakinde onun hissini yerinden oynatabilir bir sempati unsuru varsa Stalin'in durgunluğu bir sahne üstündeki perde, bir yıldız üstündeki bulut gibi sıyrılır. Şefler çok murakabeli *[denetim]* adamlardır; içlerine dönmüşlerdir. Bir şefi, bütün bir âlem olan, içinden, gündelik maskesinin dışına doğru çekip çıkarmak için sinirlerine temas edebilmekten başka yol yoktur.

"Lütfen biraz güler misiniz? Biraz daha tatlı... Bakışınızı da yumuşatınız...'

Klasik devlet adamı, tavırlarını, yüzünü, dudaklarının hareketini, her şeyini bu fotoğrafçı karşısında öğrenip ezberlemiştir. Sahtelik ve maske ile bir adam kandırılabilir, fakat milyonluk yığınların gönlüne girilemez. Büyük kalabalığın denizine atılabilmek için iyi soyunmuş olmak, vücudu batırabilecek bütün sahtelik sıkletlerinden kurtulmak gerektir.

Zarif giyinmek gibi, yüzü şekilden şekle sokmak da öğrenilebilir. Şeflik öğrenilemez. İnkılaplar oyun olmadığı için şefler de aktör değildirler.

Sofraya oturduğumuz zaman, baş masada Kalenin, Stalin, Başvekil Molotof, Hariciye Komiseri Litvinof, Başkumandan Varaşilof, umumi kâtip ve daha bir iki şahsiyet vardı. İlk alınan his şudur: Hep

arkadaştılar. Daha ilk konuşmalarda bu his şöyle tamamlanır: Fakat Stalin şeftir.

Stalin'in cümleleri okunmuş ve bellenmiş değil, kim bilir ne pahasına, hayat denen korkunç realitenin bağrından sökülmüş fikirlerin kalıbıdır.

Sofrada bize birçok şey arasında arkadaşlarını da anlattı. Fırkanın bir tabakası vardır ki ihtilalin en kıymetli unsurudur. Molotof Yoldaş onlardandır.

"Molotof," diyor, "memleket içinde çalışmak vazifesi almış olanlardandı. Hapiste olduğu zaman hürriyeti, hürriyet içinde mahpusluğu tadarak yaşardı."

Emil Ludvig soruyor:

"Lenin mülteci olarak memleket dışında uzun seneler geçirdi. Siz dışarıda pek az kaldınız. İhtilale en çok hizmet edenler kimlerdir? Dışarıda bulunup Avrupa'yı yakından tanıyan ve aynı zamanda halk ile temasını kaybetmeyen mülteciler mi yoksa içeride kalıp halkı çok ve Avrupa'yı az tanımış olanlar mı?"

"Bu mukayeseyi yaparken Lenin'i bir tarafa bırakınız, içeride bulunanların pek azı, dışarıda olan Lenin kadar köylü ve amele hareketine sıkı bir bağlılık gösterebilmiştir."

"Bugün fırkamızın iki milyon azası arasında ancak yüz, iki yüz mülteci vardır. Merkezî Komite'nin yetmiş azası arasında ise bunların adedi üç veya dört kadardır."

Sofrayı anlatırken, arkadaş ve şef kelimelerini kullandım. Stalin, Alman muharririni kabul ettiği zaman, yalnız olarak oturduğu masada on altı iskemle varmış. Şunu sormuş:

"Bulunduğumuz masanın etrafında on altı iskemle var. Dişarıda bir taraftan Sovyet Rusya'nın her şey kolej yolu ile kararlaşmak lazım gelen bir memleket olduğu, fakat diğer taraftan da her şeyin şahsen kararlaştığı bilinmektedir. Karar veren kimdir?"

"Hayır, şahsen karar verilemez. Şahsî kararlar her vakit veya hemen her vakit bir taraflı kararlardır. Her kolejde, her kolektifte fikirleri nazar-ı dikkate alınmak lazım gelen adamlar vardır. Yine hepsinde doğru olmayan fikirli adamlar da bulunur. Üç ihtilalin tecrübesi bize

gösterdi ki beraberce kontrol edilmemiş ve tadil edilmemiş şahsî kararlardan, hemen hemen yüzde doksanı bir taraflı kararlar olmuştur. Merkezî Komite, ki bizim idare organımızdır ve bütün devlet ve fırka organizasyonlarını idare eder yetmiş azadan mürekkeptir. Bu yetmiş aza arasında en iyi sanayicilerimiz, en iyi kooperatifçilerimiz, en iyi propagandacılarımız, en iyi tahrikçilerimiz, Sovhoz *[tarım işletmeleri]* ve kolhoz *[kolektif tarımla uğraşan birlikler]* ve ferdî ziraat işlerinden en iyi anlayanlarımız, Sovyet Birliği milletlerini ve millî ekalliyetler politikasını en iyi tanıyanlarımız var. Bu aeropajda *[yüksek şura]* fırkamızın bütün aklı ve hikmeti temerküz etmiştir. Herkes için her şahsî fikri ve teklifi tadil etmek imkânı vardır. Eğer başka türlü olsaydı, eğer kararlar şahsen alınsaydı pek ağır yanlışlara uğrardık."

Şef ve arkadaşlarının en hoşlandığı şeylerden biri, hiçbir merasim olmaksızın, herkesin serbest ve istediği gibi konuşmasıdır. Merasimsiz ve açık bir konuşma kadar işlerin içyüzünü ortaya serer pek az vasıta bulunur. Bir memlekette ne yapıldığından fazla, yapılana karar verenlerin veya yapılanı benimseyenlerin kafalarının iç tarafını öğrenmelidir.

Emil Ludvig'in:

"Büyük Petro ile aranızda bir benzerlik yok mudur?" sualine Stalin şu cevabı vermiştir:

"Hiçbir benzerlik yoktur. Ben sadece Lenin'in çırağıyım ve gayem ona layık bir çırak olmaktan ibarettir."

"Lenin'le Büyük Petro'ya gelince; Büyük Petro denize dökülmüş bir damla sudur, Lenin ise bir ummandır."

Usta ve çırak, Rusya'nın her tarafında, sokakta, büroda, evde, kulüpte yan yana veya karşı karşıyadırlar. İnsan bütün bu resim, heykel ve kabartmalar arasından geçtiği zaman Lenin'in ölmüş olmasından şüphe eder.

Kızıl Meydan'daki büyük yapının karşısında, Kremlin duvarlarına dayanmış, renkli mermerden mezarın içine girdikten ve bir cam sandukanın içinde şefin elektrikle aydınlatılmış, kumral sakallı solgun yüzünü gördüğü vakit, bu şüphe duyulur. Fakat bütün Sovyet fenni ölmüş olanın cesedini çürütmemek için nasıl çalışıyorsa, bütün Sovyet sanatı Leninciliği ruhlarda her zaman o kadar diri, heyecanlı ve titiz tutmaya uğraşıyor. İsa'sız Hristiyanlık gibi, Lenin'siz Bolşevizm

tasavvur edilemez.

* * * * *

1 Mayıs günü Türk misafirlerine ayrılan tribün bu mezarın yanında kurulmuştu. Yüz binlerce halk, Kızıl Meydan'a gelmek için caddeler boyunca hazırlanmıştır. Bütün duvarlar sokağa verilen raporlarla doludur. Bu afişler toplanıp küçültüldüğü zaman, Sovyet Rusya'sının 1932 vaziyetini gösterir bir cilt meydana gelebilir. Her şeyi sokağa bildirmek, sokakla konuşulmak, sokağa hesap verilmek orada iyi bir inkılap âdetidir.

Stalin ve arkadaşları Kremlin'den yaya gelerek arka mezarın yanına geldiler ve üstüne çıkıp karşılarındaki asker saflarını selamladılar. Hepsi ihtilalden evvel, hapiste ve kaldırım üstünde giymiş oldukları esvapları değiştirmemişler gibidir. Kızıl Meydan'ın emsalsiz insan ve hareket dekoru içinde, hepsini yaratan ve bütün dünyaya karşı yeni bir insanlık davası güden ihtilalciler fırkasının reislerinin bu sadeliği hakikaten heyecan verir.

Önce yaya asker, atlı asker, süngü, top, tank, kamyon bütün yeni cihazlar geçti. En ağır top arabalarının atları bile, yeleleri ürpermiş ve hiçbir şey çekmiyorlar gibi, serbest ve dörtnala koşuyor. Bir Romen yarışını andıran dörtnal geçişleri, Ruslara mahsus bir şeydir.

Bu harp şeridi, Varaşilof'un bir sulh nutku ile başlamıştır. Bu sulh duygusu Moskova'da, bizde olduğu kadar samimidir. Fakat her iki inkılabın da sulh timsali, Avrupa'nın, kanatlı topuğu kadar yalan olan et göğüslü sulh orospusuna benzemez; bizimki göğüs kemikleri inip çıkan, halkın yürüdüğü katı toprakta ayağı nasırlaşan, bir ana ve bir kız kardeştir.

Askerlerin arkasından geçen silahlı ve inzibat çemberi içine alınmış sivillerin bir manası vardır. Rusya'da bütün ameleler ve talebeler silahlıdır. Bu yığın öyle terbiye ediliyor ki ondan muntazam bir ordu çıkarmak artık bir terzilik işidir.

1 Mayıs güneşi, yüz binlerce halkın Lenin'in mezarı önünden geçen dalgaları üstünde söndü. Burada halk yığınlarının yeknesaklığı o kadar azaltılmıştır ki baştan başa seyredebilmekten bıkılmaz. Her kümenin musikası vardır. Her grubun elinde bayraklar, levhalar, karikatürler, raporlar, renk renk uçuşup durur.

1 Mayıs'ta Kızıl Meydan, Moskova ihtilalinin telkin, propaganda, yığın

sanatlarındaki hususiyetlerini gösteren en iyi sahnedir.

PLAN RUSYA'SI

Bir cemiyet tasavvur ediniz, bu cemiyette herkes tam refah içindedir. Herkese her şey ihtiyacı kadar verilmektedir. Herkesin, artık fazlasını istemeyecek kadar ihtiyaçları tatmin edilmiştir. Fazla kazanç yoktur. Hiçbir müsavatsızlık yoktur. Ve görüyorsunuz ki bu cemiyet fikirde, sanatta, fabrikada, tarlada, şehirde... Eğer insanlardan kazanç, rakiplik ve bugünkü kapitalist medeniyetinin diğer esas unsurları kaldırsa, imkânsız olacağı farz olunan her şeyi ve her şeyin daha iyisini hakikatleştirmektedir.

Komünizm ideali budur; fakat bugünkü Rusya bu değildir. Fransız İhtilali olduğu zaman, bu ihtilalin muvaffak olmasından korkanlar Avrupa sarayları idi. Milletler hak ve hürriyet aldıkça, taçlar uçacak ve tahtlar yıkılacaktı. Saraylar, Fransa'ya karşı birleştiler. Fransız İhtilali; idealini, ordusunun süngüsüne tutarak, dünyanın öbür ucuna kadar götürmeye çalıştı. İhtilal tarihinin alt tarafını bilirsiniz. Yalnız şu oldu ki yüzde yüz ihtilalden yüzde muayyen bir kısım kaldı; bizim kolayca, kanunlara el kaldırarak kabul ettiğimiz bu müesseseler, 18'inci asır Fransa'sının kırmızı kan denizine mal olmuştur.

Lenin, Leningrad'da kırmızı bayrağı çektiği zaman, onun ihtilalinden korkanlar artık saraylar değil, fakat 18'inci asır sarayları gibi, insanlığın bütün müesseselerine hükmeden para padişahları idi. Harp ve sulh, her şey onların elinde olduğundan, hepsi gözlerini Rusya'ya çevirdiler. Komünizm ideali muvaffak olabilir veya olmaz, fakat böyle bir tecrübeye herhangi tarafta girişilirse kapitalizm müesseseleri yıkılıp parçalanacaktı. Moskova da, 18'inci asır Paris'i gibi, fikir cihangirliği gütmüştür. Fakat onun vasıtası harp değil, dünya ihtilali idi.

İdeal bir cemiyet yapabilmek için Rus milleti hazır değildi. O kadar ki Lenin cephedeki orduları dağıtıp yığınları ayağa kaldırmak için:

"Gidiniz, artık toprak sizindir, sahiplerini kovunuz," diyordu.

Büyük yığın denizine atılan ihtilal ağının içindeki en ihtiras verici yem, mülkiyet idi.

Moskova ihtilalcileri ilk adımda ordudan son sokak esnafına kadar, kapitalizmin bütün müesseselerini kaldırdılar. Fakat ideal cemiyet yerine, açlık ve anarşi doğdu. İki büyük tehlike vardı: Rusya'daki geri

insan, Rusya dışındaki düşman âlem!

Bu insan geri kaldıkça ve dış âlem herhangi bir abluka ile Rusya'yı makinesiz ve malzemesiz bırakabildikçe, hiçbir tecrübenin imkânı yoktu.

Lenin, 1921 açlığı Rusya'yı kavurduğu zaman NEP'e izin verdi.
[NEP: Novaya Ekonomiçeskaya Politika... Yeni Ekonomi Politikası, Rus ekonomisini çöküşten kurtarmak amacıyla Lenin tarafından ortaya konan ekonomik politikadır]

Bu, açıktan açığa ticaret demektir. NEP, o zaman bürokrasinin iaşeyi yapamamasından doğmuştur.

300.000 çocuk sefil idi. Moskova'ya doğru yürüyen aç çocuk akınları yalnız ekmek değil, "Votka, tütün ve kadın!" diye bağrışıyordu.

Açlıktan başka içtimai ve ahlaki sefillik de büyük bir tehlike idi.

Bolluk olmadığı vakit, menfaat yolu açılmaktan başka tedbir yoktur. Fakat şehirler dışında toprak mülkiyetinden köy burjuvazisi (kulak), şehirlerde ticaretten bildiğimiz burjuvazi (Nepman) çıktı. Bunlar tam uzviyetleştikleri zaman, Moskova inkılabının aldığı şekil, bir demokrat cumhuriyet şekli olacaktı.

NEP erken kaldırıldı, iaşe daha organize olmadığı için tam vaktinde kaldırıldı, komünist fikirleri öldürmek tehlikesini gösterdiğinden... Lenin dedi ki:

"Biz evvela yeni cemiyeti yapabilecek insanı inşa etmeliyiz; yeni cemiyetin yapılmasına imkân verecek, dünyadan yüz çevirebilir, kendi bütün ihtiyaçlarını kendi fabrikalarından ve toprağından çıkarır, müstakil bir iktisat mekanizması kurmalıyız."

İşte size birinci, ikinci ve daha kaçıncısını göreceğimiz tahmin olunmayan planların esası ve ruhu!

Yalnız traktör yapabilecek fabrikalar değil, makine yapan fabrikalar ve bu fabrikaları işletecek bütün insanlar Rusya'nın içinde ve en kısa zamanda inşa olunacaktı. Tarlaya kadar elektrik gidecekti. Çünkü büyük toprak fabrikaları içinde tarlaları eritmek, topraktan ferdi kaldırarak her şeyi makineleştirmek ve herkesi işçileştirmek lazımdı.

Yeni insan ve bu zanaatlar inşa olunduktan sonra, yeni bir cemiyetin iki temeli atılmış olacaktı.

Fakat evvela makineleri satın almak ve fabrikaları işletmek için milyarlarca altınlık sermaye bulunacaktı. Şu sene veya bu sene Rusya'da sarf edildiğini işittiğimiz mesela 23 milyar altın ruble demek, Türkiye'nin 200 milyonluk 120 senelik bütçesi demektir.

Bir başka mühim mesele de Avrupa ve Amerika'nın, yanı başlarında, Rusya'nın cihazlanmasına razı olmamaları ihtimali idi. Moskova'nın buna karşı iki düşüncesi vardı: Yapılacak olanı çarçabuk yapmalıyız, bir! Hiçbir kapitalist kendisine kazanç gösterildiği zaman kazanmak hırsından kendisini alamaz, iki!

Beş senelik planın sermayesi, bütün Rusya ve bütün Ruslar olmuştur. Rusya ve Ruslardan ne çıkabilir, ne alınabilir, ne tasarruf olunursa bununla makine ve malzeme alınacak, fabrikalar kurulacak, elektrik istasyonları yapılacaktı. İnsanların umum ihtiyaçları değil, en zaruri ihtiyaçları bile bu esas prensibe feda olunmuştur: "Rusya tarlalarında, Paris sokaklarında taksiler gibi, traktörler işleyecek, elektrik en uzak Rus tarlalarının içine kadar gidecektir."

Rusya'da beş senelik plan davasını iktisadi bir dava, bir sistem davası kanunları ile değil, istiklal muharebesi kanunları ile muhakeme etmek doğru olur. Sakarya kazanılmak için, Türkiye insanlarından istediğimiz fedakârlık ne ise, Dinyeper Barajı, Harkof traktör ve kamyon fabrikası yapılmak için Moskova'nın Rusya insanlarından istediği fedakârlık odur; belki daha fazlasıdır.

Beş senelik plan başladığı zaman Avrupalılar diyorlardı ki: "Bu kadar sıkıntıya insanlar dayanamaz, ihtilal olur." "Bu fabrikaları Rus tekniği işletemez, rejim yıkılır."

İhtilal olmamış, fabrikalar işlemiştir. Moskova'nın beş senelik planında muvaffak olmasının sebeplerinden biri, Rusya'yı ellerinde tutan ihtilal zümresinin, bu planın hakikatleşmesini, bizim İzmir'e varışımız kadar zaruri göstermeleri ve bu ideali heyecanlaştırmaları, heyecan ve hamleyi diri tutmaları olmuştur.

İkinci sebep, fabrikaları kurmak ve işletmek için hiçbir taassuba kapılmamaları olmuştur. O kadar ki zanaatları kurmak için tutulan usulleri görenler: "Moskova burjuvalaşıyor!" demişlerdir.

Mahrumiyetler

Moskova'nın büyük kuvvetlerinden biri mahrumiyetleri halka ilan etmektir. Moskova sokaklarında taksi yokluğundan ve tramvay azlığından sıkışan, bunalan, islanan veya donan insanların karşısına bir Metropoliten planı çıkar: "Daha iki sene bunalıp sıkışacaksınız. Fakat Moskova Metropoliteni başlamıştır. İki sene sonra yerin üstündeki bol taksilere ve tramvaylara ve yerin altındaki arabalara dağılacaksınız."

Yahut: "Taksiyi traktör ve kamyondan sonraya bıraktık." Veya: "Dokuma sanayisi, ağır sanayiden sonra gelecektir." Bütün bunlar 160 milyon halkın günün mahrumiyetlerini severek kabul etmiş olmalarına delil olmaz. Mahrumiyetler birçok zaman sert olmuştur.

Bu sefer Moskova ve diğer şehirlerde kooperatifler önündeki sıraların daha az olduğunu gördüm. Fakat bugün de esvap, kundura ve diğer ihtiyaçları bırakınız, iaşe için halkın aldığı pek az bir şeydir.

Mahrumiyetlerin sebepleri de başka başkadır. Evvela bilinerek ve istenerek yapılmış mahrumiyetler vardır.

Sonra kooperatiflerin taksimde kusurları vardır. Fırka gazeteleri bu kusurları ara sıra cinayet olarak anlatmakta ve tenkit etmektedirler.

Daha sonra, ilk cebrî kolektivizasyon *[Sovyetler Birliği'nde yürütülen kolektivizasyon politikaları]* zamanında köylüler Rusya hayvanlarının büyük bir kısmını öldürmüşlerdi. Cebrî olmayan ikinci kolektifleştirme planı, beş senede yüzde yirmi beş düşünürken, taşralardaki müfritler *[haddini aşan]* iki buçuk senede yüzde 56'yı kolektifleştirmeye teşebbüs etmişlerdir. İnsan ve teknik bu harekete yetişememiş, devletin aldığı hayvanlara köylüler bakmamış, şehir amelesini imtiyazlı addeden köylüler şehirlere koşarak ekin biçilmemiş ve bu yüzden sıkıntı bu sene pek fazlalaşmıştır. Biz Moskova'da iken Stalin ve Molotof imzası ile neşrolunan bir emirde köylülere kendi hesaplarına ekmek, biçmek ve serbestçe pazarlarda satmak salahiyeti verilmiştir. Bu, sağa doğru bir eğiliştir.

Rusya'da hiçbir zaman nakliyat şebekeleri 160 milyonun ihtiyaçlarına göre düşünülüp kurulmamıştı. Yeni rejim, birçok demiryolu yapmış olmasına rağmen, nakliyat vasıtaları ihtiyaçları henüz büyüktür. Bundan başka taşra şoselerine bakılmamıştır. Yollar fena, kamyonlar azdır. Bu noksanlar, ara sıra, lüzumsuz mahrumiyetlere de sebep olmaktadır.

Yeni Rusya'yı inşa eden 160 milyonun hali, gördüğümüz şehirlerde bir yarı tokluk halidir. Çalışmaya gelince, hiçbir yerde insanlar, bilhassa, iş başında ve fırka içinde bulunanlar, bu kadar yorucu bir iş hayatı içinde değildirler.

Beş, on, nihayet on beş sene içinde yarı Asyalı Rusya'dan bir Amerika çıkarmak ve bunun maddi ve manevi bütün malzemesini Rusya'nın içinde yaratmak bütün tarihte emsalsiz bir zorlamadır. Amerika, Avrupa sermayesinin eseridir; Rus Amerika'sı, kendi sermayesinin eseri olmak ve onun on senelik hamlesini bir seneye sığdırmak davasındadır. Bugün Odesa'ya ayak bastığımız zaman:

"Nasılsınız?" demek, "160 milyon nasıldır?" demektir.

Rusya'nın ekmeği demek, günde 320 milyon kilo ekmek; giyinmesi demek, senede 320 milyon esvap, 320 milyon pabuç, bunun birkaç misli gömlek, çorap ve çamaşır demektir. Herkes gazete, herkes kitap, herkes şimendifer bileti, herkes sayfiye, herkes hastane, herkes hekim, herkes tramvay, herkes otomobil istemektedir.

Plan bitinceye kadar Moskova'nın düsturu: "Verebildiğine verebildiği kadar!" bile değildir. "Plan masrafından artabilenden herkese düşebildiği kadar!"dır.

Fakat Rusya'daki mahrumiyetlerden bahsederken şunu da düşünmek lazımdır ki bu yığınlar, saraylardan sokağa dökülmüş sınıflar değildirler. Birçoğunun hatırasında eski zaman, daha acı, hiç olmazsa bugünkü kadar, fakat istikbal için ümit vermeyen bir mahrumiyettir.

Sağ ve Sol

Rusya'da yalnız para değil, ücret farkı ve bir dereceye kadar kazanç imkânı vardır. Ücret 70 ila 100 rubleden başlayarak fırka içinde bulunanlarda 500 rubleye, fırka dışındakilerde 1200 rubleye kadar çıkar. 10.000 rubleye kadar para kazanmaya, hatta bu para ile mesken almaya izin vardır.

70 ruble alıp bir tek odada karısı ile oturan ameleyi, sonra 1200 ruble ücret alıp bir apartmanda oturan ve otomobille işine gidip gelen mühendisi tasavvur ediniz. Fark büyüktür.

Fakat bu farkın birtakım hususiyetleri de vardır. Bu hususiyetleri anlamak için rublenin ve fiyatın Rusya'da ne demek olduğunu bilmek lazımdır. Bizim paramızla bir ruble devlet bankasında bir liradır.

Sokakta sekiz, dokuz kuruştur. 200 lira kıymetindeki bir ecnebi malının Moskova'da üç fiyatı vardır: 200 Türk lirası veya eğer bankaya döviz vererek para bozdurursanız 200 ruble ve yahut 2000 küsur ruble!

Herhangi bir organizasyon içinde bulunan amele, mütehassis, memur veya fikir adamı, ihtiyaçlarını kooperatiflerde bulur. Kooperatiflerde bir pabuç 17 ila 25 rubledir. Dışarıda ise 150 ila 200 rubledir. Bu, elinde döviz bulunan ve ağır spekülasyon cezasına aldırmayarak sokaktan ruble alan serbest adam için gerçi aynı fiyata gelir. Fakat ücreti ruble olarak alan için öyle değildir. Bu sebeple 100 ruble dört çift pabuç demek değildir. 1000 ruble maaşı olana da kooperatifte ancak 100 ruble ücretlinin pabuç hissesi ayrılmıştır. Yiyecek, giyecek ve mesken fiyatları da hep bu nispettedirler.

Muhtaç olduğunuz bir oda 8 rubledir, fakat iki oda 16 ruble değildir, 68 rubledir.

Bir talebe, odası için 1.60 ruble, bir memur kazancına göre 6'dan 18 rubleye kadar verir.

Rusya'da serbest iş gören yalnız arabacılar kalmıştır. Bir arabacı sizden istediği fiyatı isteyebilir; 20 dakikalık yol için 15 ruble verirsiniz. Amelenin vasati gündeliği ise 3 ila 5 rubledir. Buna rağmen arabacı, ameleden daha fena giyinmiş, daha ekmeksiz ve daha bedbahttır. Çünkü serbest sokak fiyatları ile yaşamaya mecburdur.

Ücretlerdeki yüzde yüz fark, zaruri ihtiyaçlar alım satımında ancak yüzde 15 veya 20 fazlalık yapabilmektedir.

Fabrikada ameleler yalnız farklı ücret değil, iyi çalışanlar prim de almaktadırlar.

Kapitalizmin bir ana unsuru kazanç ve menfaattir. Bütün dünyanın Moskova'da en çok merak ettiği şu idi: "İnsanlardan kazanç ve menfaat enstenini *[içgüdü]* kaldırıp yerine ne koyacak? "Dar bir hat içine sokulmuş da olsa, Rusya'da bugün kazanç ve menfaat unsuru kaldırılmış değildir; bilakis bir teşvik ve mükafat vasıtası olarak durmaktadır."

Stalin diyor ki: "Marksizm, herkesin aynı ücreti alacağı, aynı miktar et, aynı miktar ekmek yiyeceği, aynı elbiseleri giyeceği, aynı mahsulleri müsavi miktarlarda alacağı bir sosyalizm tanımaz."

"Marksizm yalnız şunu söyler: Sınıflar büsbütün mahvedilmedikçe, çalışmak bir yaşama vasıtası olacak yerde hayatın en başlıca ihtiyacı gibi telakki olunmadıkça, herkes cemiyet için seve seve çalışmayı bir vazife bilmedikçe, insanlar kendi sâylerine *[çalışma]* göre ücret almak iztırarındadırlar! *[mecburiyetindedirler!]*" "Herkes kendi kabiliyetine ve kendi sâyinin derecesine göre"... İşte Marksizm'e göre sosyalizmin formülü, yani komünist bir cemiyetin ilk safhasına tekabül eden komünizmin birinci devresinin formülü...

Komünizmin daha ileri bir safhasında ve daha yüksek bir devresinde herkes, kendi kabiliyetini kullanarak kendi ihtiyaçlarına göre alacaktır. O zaman bu formül "herkes kendi kabiliyetine ve kendi ihtiyaçlarına göre..." şeklini alır. Sosyalist bir idare altında bile şahıslar muhtelif ihtiyaçlar duyacaklardır. Sosyalizm hiçbir vakit zevklerin, ihtiyaçların kemiyet ve keyfiyetlerinin tefavütünü *[farklılık]* inkâr etmiş değildir. Mesela Marks'in Stirner'e karşı yazdığı tenkitleri okuyunuz. Yine Marks'in 1875 Gota programına karşı olan muahazelerini *[eleştirilerini]* okuyunuz.

Marks'ın, Engels'in, Lenin'in son eserlerini okuyunuz. Göreceksiniz ki kaba bir müsavat fikrine ne kadar vuzuhla hücum etmişlerdir.

Böyle bir kaba müsavat fikri, köylüce bir düşünceden, bütün malların müsavi hisselerle paylaşılması gibi bir ruhi temayülden, iptidai köylü komünist duygusundan tevellüt eder. Bunun Marksist sosyalizmle müşterek hiçbir noktası yoktur. Yalnız Marksizm'i bilmeyen insanlar Rus Bolşeviklerinin bütün malları bir araya toplayarak sonra onları müsavi paylarla üleştirmek istedikleri gibi iptidai bir hayale sapabilirler. Böyle düşünenlerin Marksizm ile hiçbir alakaları yoktur.

* * * * *

Sofu komünistler olduğuna şüphe olunmayan Kremlin şefleri ve zümresi için kabul edilen birtakım zaruretlerin ismi "taktika"dır. Kapitalist âlem Rusya'dan çok ileridedir. Nasıl sanayi teessüs cihazları kapitalist fabrikalarından almıyorsa, kapitalizm ananelerinden de istifade olunabilir. Evvela işi yürütmek lazımdır.

Fakat büyük yığının içindekiler bu ananeleri kendileri için bir hak ve yüzde yüz komünistlikten zaruri bir dönüş addetmektedirler. Komünizmin yeni cemiyet için büyük ümidi, yeni itikatlarla yoğrularak yetişen genç nesillerdedir. Ancak şimdi fabrikada çalışan amelelerden birçoğunun öz ihtilal çocukları olduğunu da unutmamak lazım gelir.

Bütün dünya ortasında yalnız bir tek memlekette yüzde yüz komünist bir cemiyet kurulup kurulamayacağı bugün de henüz büyük bir sırdır.

Realitenin katı toprağına basmaktan çekinmeyen Moskova idealistlerinin ne Alman makinesini ne İngiliz parasını ne de sağ usulleri kullanmakta taassup gösterdikleri yoktur. Orduyu dağıtmak için köylülerdeki toprak mülkiyeti hırsını kullandıkları gibi, küçük tarlayı kolektif çiftlikler içinde kaynattıktan sonra, işin aksadığını görür görmez gene çiftçi ferde, mahdut da olsa, serbest ekiş ve serbest satış hürriyetini daha yakında vermişlerdir.

REJİMLER, MİLLİYET VE RUH

Marksizm, Almanca heceleyerek doğdu fakat şimdi Baltık'tan Sibirya sonlarına kadar Rusça konuşuyor.

İnsan ve iklim, siyasi, içtimai, iktisadi bütün şartlar eğer bir coğrafya birliği içinde toplanmışlarsa, bu korkunç kazanın içine düşen hiçbir şey şahsiyetini, yani başka bir havadan, sudan, topraktan ve kültürden getirdiği hususiyetleri koruyamaz. Yeni Dünya kazanı kaynadığı zaman, oraya her ayak basan Amerikalı olmaya ve İngilizce konuşmaya mahkûmdu. Amerika herkesin olan, herkese dilini, dinini, kafasını ve kalbini olduğu gibi bırakan açık ve serbest bir iş müstemlekesi değil, bir Amerikan yurdu olmuştur. Rusya da bugün bir vatandır.

Hukuk, teknik, metot ve felsefe değiştirmek mümkündür fakat hiçbir zaman ekvator havası kutup havasına benzemeyerek, her ikisinde insan karakteri başka türlü olacak, insan hususi ihtiyaç ve zaruretlerin kalıbını almakta devam edecektir.

Geçenlerde Avrupa ve Rusya'daki yeni cereyanlarla milliyet ve yurt ananelerini karşılaştıran bir yazı okumuştum. Bu yazının bazı parçalarını burada tekrar etmek faydasız olmaz:

"... Dinamik vatanperverlik, burjuva vatanperverliği ile uyuşamaz. Yeni gençlik, parlak bir tasvirini "Bize Hürriyet!" makalesinde gördüğümüz panayır ve bankacılık vatanperverliğini hiçe saymaktadır."

"Bu gençlik, düşmana mühimmat satan Kropları, Thiessen'leri hatırlıyor. Dünyanın hemen hemen her tarafında "milliyet" esası üzerine yer bulan ihtilaflarda Şnayder'lerin, B. Zaharof'ların oynadıkları rolü biliyor."

"Burjuva vatanperverliği ölmüştür. Ne M. Kogman'ın müteredditnamuslu Fransızları ne de M. Hugenberg'in sanayi derebeyleri bu vatanperverliği yeniden canlandıramaz."

"İktisat cephesine geçelim: Sınıf mücadelesi son şiddet derecesine varmıştır. Bugün sermayedarları işçilere bağlayan hiçbir bağ kalmamıştır. Artık Fransız, İngiliz, Alman patronu ile onların amelesi arasında müşterek hiçbir şey yok. Bunlardan birincisi, kendi

menfaatinden ve kendilerine zincirbend *[zincirlenmiş]* ameleler tedarik eden makinelerinden başka bir şey tanımaz. İkincisi de kendi kuru ekmeğinden ve kendine benzerlerle tesanütten *[dayanışma]* başka bir şey bilmez. Bu hareket, tamamıyla psikolojik olan bir şemaya irca *[döndürme]* edilebilir: Yapıcı bir kuvvet olmak noktasından sermayedarlık, bir çıkmaza girmiştir. Karşı karşıya gelmiş iki grup var: Birkaç yüz sermayedar ve on milyonlarca çalışan adam!"

"İki hal sureti teklif edilebilir: 1. İhtilal, 2. Planlı kapitalist iktisadiyatı!"

"İkinci hal tarzı ancak bugünkü büyük ticaret teşekkülleri vasıtasıyla yapılabilir: Teröristler, karteller, bankalar, konsorsiyumlar..."

"Herhalde yeni bir nizam olacaktır. Mesele inkılabın komünist mi, faşist mi, nasyonal sosyalist mi olacağında değildir. İnkılap sermayedarlığa karşı, burjuvalığa karşı olacaktır. Bundan başka Ph. Lamour'un 1931 Kânunuevvel *[Aralık]* tarihli Almanya'ya ait makalesinde açıkça söylediği bir şeyi de bilmelidir: "Cihanşümul veya Avrupa'ya şamil bir inkılap olmayacaktır. Almanya'dan başlayarak her yerde millî inkılaplar olacaktır."

Ph. Lamour şöyle yazıyordu: "Sınai inkılap, millî müesseseler çerçevesi içinde teessüs ve inkişaf etmiş, her millet için aynı çerçeve içinde başka başka birer inkişaf şekli almıştır ve bu inkişaflar o milletleri az çok inkılapçı fatalizmine *[kadercilik]* yaklaştırmıştır."

İşte bunu takdir etmek lazımdır.

* * * * *

1931 senesinde sanayi müdürleri konferansında Stalin diyordu ki:

"Eskiden bizim vatanımız yoktu. Fakat bugün ki bir işçiler devleti vardır, bizim de vatanımız var demektir ve onu müdafaa edeceğiz!"

Kendini beynelmilelci diye ilan eden bir fırkanın ruhiyetini gösterecek derin sözler...

Ortaya çıkan meselenin önünden kaçılamaz: Bir kere inkılap tamamlandıktan sonra, milletlerin varlığı meşru sayılacak mi?

Komünist beyannamesi ilan ediyor:

"İşçilerin vatanı yoktur!"

Fakat ilave ediyor:

"Her memleketin proletaryası ilk hamlede bizzat kendisi millet olmak mecburiyetindedir. Binaenaleyh, kelimenin burjuva manasına hiç uymamakla beraber, o da millîdir."

Milliyet meselesi birkaç satırda tamamıyla izah edilemez fakat bazı esas noktaları tespit edilebilir.

Marksizm, milliyet prensibine karşı sınıflar prensibini koymuştur. Şüphe yok ki "sınıf" unsurları, tarihî tekamülün en mühim amillerinden biridir. Burjuva Avrupa'sında bu amil birinci mevkiye geçmiştir. Fakat bu unsur, hiçbir vakit milliyet unsurunu ortadan kaldıramaz.

Gustav Le Bon diyor ki: "Bugünün büyük milletleri, muhtelif ırkların bir halitasıdır *[karışım]* ki ruhları müşterek bir hayat, aynı mahiyette hisler, itikatlar, menfaatlerle dolu uzun bir mazi ile birleştirilmiştir."

Muhakkak ki muayyen bir coğrafi saha üzerindeki hususi iktisat ve tarih şartları, sahada yaşayan halka, yalnız kendine mahsus bir sima verir. Bir Fransız işçisi, bir Alman işçisinden büsbütün farklı hayat şartlarına tabidir ve bunun için Fransız millî cemaatine mahsus bir ruhiyete maliktir. Bu hal değişmezden evvel daha pek çok zaman geçecektir. Şimdiki halde millet inkâr edilemez bir vakıadır.

Bu vakia, inkişafa faydalı mı yoksa onu men edici bir şey midir?

Vatan fikrinin harekete geçmek iştiyakı ile çarpan yürekler için ne büyük bir kuvvet olduğunu yukarıda göstermiştim. Alelade beynelmilelcilik gibi bu kuvveti mahvetmek çarelerini arayacak yerde, bilakis ondan insanlığın iyiliği için azami fayda istihsal çaresini aramak lazımdır.

"Sevgisiz, imansız, ihtirassız hiçbir şey yapılamaz! İnsaniyet bir sözden ibarettir, asıl yaşayan insanlara bakmak lazımdır. Âlemşümul bir kültür yoktur ve daha asırlarca zaman olamayacaktır. Tarihin bize kardeş yaptığı insanlar vardır, bize büsbütün yabancı kalmış diğer insanlar da vardır. Bir Fransız'ın kendini bir Çinli ile kardeş sayacağını ciddi surette tahayyül bile edemeyiz."

"İnsan cemiyeti, hücrelerden ibarettir. Bu hücrelerden bazıları

birbirlerinden ayrılır, bazıları birbirlerinin içine girer. Bu hücrelerden her biri, kendi kudretinin azami derecesini elde edebilmelidir. Bunlar aile, site, mintika, millet, belki de yarın Avrupa kudretleridir. Bir Avrupa vatanperverliği fikrini ihtimalden hariç bulamam ve "Vatanlara karşı Avrupa" düsturunun ondan çok fazla hafifmeşrepçe bulurum."

"Hayır, Avrupa vatanların düşmanı olmayacak, Avrupa bir senfonik millet olacaktır. Vatan fikri, boş düsturlar yahut cansız kudretler hükmüne düşmeyecektir. Eski milletler, şiddet ve kuvvetin temsil ettiği bir esasa dayanırlardı. Yeni milletler, yaratıcılıktaki büyüklük temellerine dayanacaklardır."

"Yeni bir millet, yalnız mazinin rabıtaları ile birbirlerine bağlam veren insanlar halitası olmayacak fakat istikbale, müşterek yaradılışlara doğru gerilmiş şuurlu bir birlik bağı ile birbirlerine bağlanacaktır."

"Alman içtimai inkılabı, millî duyguyu mahvetmek şöyle dursun, bilakis ona yeni bir mana vermek sureti ile bu duyguyu kuvvetlendirecektir. Bu yeni mana şudur: Alman diliyle konuşan, aynı idealle canlanan, aynı fikirlere uyan, asri bir hükümetin müesseseleri arasına girmiş, ümit ağırlığını hissetmiş bir halkın mütecanis *[türdeş]* birliği..."

"İşte yeni milliyetçiliğin manası!.."

"Kültür birliklerini teşkil etmek lazımdır. Bunlar, daha mahdut, fakat her biri mümkün plan en yüksek derecede inkişafa kabiliyetli birliklerdir. Bize şekilsiz geniş bir kalabalık kütlesi değil, her ekalliyete göre her şeyi doğuran bir "tezatlar mücadelesi" lazımdır."

Düsturlar:

"Bütün cihana veya bütün Avrupa'ya şamil bir inkılabın imkânsızlığı,
Millî inkılapların çiğnenmesi mümkün olmayan seciyeleri,
Bu inkılapların kendi kendine yetme esasına müstenit yapici eserleri,
Millî inkılapların birleşmesi,
Yeni kültür blokları içinde milletlerin çalışmalarını ahenkleştirmek."

İDARE

Başlanılan eserin ne kadar güç olduğunu anlamak için şunu düşününüz ki Rusya gibi muazzam bir memleketin baştan başa teknikleşmesi, işletilmesi, zanaatlaşması bile ancak o esere çalışabilmek için bir vasıta olacaktır: "Bütün gördüğünüz tezatlar, herkesin bütün ihtiyaç ve arzularını doyuran büyük bolluk olduğu zaman ortadan kalkacaktır. Bolluk o nispette olmalıdır ki kıymetlinin manası kalmamalıdır."

Bu ideale sarılmış olanlar bir fırkanın başında toplanmışlardır. Fırkanın azası, Rusya halkı içinde bir avuç insandır.

Yüz bin veya bir milyon tasavvur ediniz. Fakat bu insanların kıpkızıl olduklarına asla şüphe etmeyiniz. Bir avuç insanın bu kadar büyük bir zorlama yapabilmesi için müstesna usuller lazımdır. 160 milyona şu emir verilmiştir:

"Elektrikten ve çelikten bir Rusya yapacaksınız. Bu Rusya için siz çalışacaksınız ve masrafını siz vereceksiniz. Bu Rusya hiçbirinizin değil, hepinizin olacaktır."

Düşman tarafından hücuma uğrayan bir memleketin bütün nüfusunun vatanperver olduğu şüphe götürmez. Ancak büyük tehlike gününde bile sipere girmeye razı olanlar çokluk değildirler. Hatta birtakım siperlerin arkasında bazen bir jandarma safı lazım gelir.

Yeni Rusya kitabında bana bir kadının:

"Belki onlar muvaffak olacaklar. Fakat ben o zaman kırk yaşında olacağım," dediğini yazmıştım.

Yalnız imansızlar değil, oportünistler de inkılabın tehlikesidir. Buna bir de şuursuz büyük kalabalığı ilave ediniz. Diktatoryanın Moskova için ne demek olduğunu anlarsınız. Moskova diktatoryasının kuvvetleri şunlardır: Fırka, askerî ordu ve sivil ordu.

Fırkanın vazifesi, bütün memlekete yeni cemiyetin hazırlanışına imkân verecek her şeyi yaptırmak ve memleketi, yalnız bu sıkıntıya tahammül ettirmek değil, fakat onun halkında ve gençliğinde yeni cemiyet idealini şuurlaştırmaktır. Askerî ve sivil ordunun vazifesi o fırkaya bütün memleketi itaat ettirmektir.

Yeni Rusya'nın idare kadroları üstünde fazla durmayınız. Evet, idarede her şeyin ruhu intihaptır. Hatta her müessesenin bir Sovyet'i vardır. Bu Sovyetler'in ve Bolşevik idaresinde nüfuz ve salahiyet almış olanların adedi, fırka azasının adedini belki on misli geçebilir. Bütün bu teşkilatlar üzerinde fırkanın kontrolü ve hükmü kati ve tamdır. Sovyetler şekli, hüküm ve nüfuz halkın demek değil, halkın olacak demektir. Şurası doğrudur ki balık denizsiz yaşayamadığı gibi, inkılapçılar yığınsız yaşayamazlar. Diktatorya, büyük yığınları her gün şuurlaştıra şuurlaştıra kendi idealine yaklaştırabildiği kadar faydalıdır. Halkı ve gençliği yetiştirmeyen diktatorya, her gün zayıflar; halkını ve gençliğini yetiştiren diktatorya ise her gün biraz daha lüzumsuzlaşır.

Diktatörler uzun müddet duramazlar. Fakat eğer bunlar çürük bir binayı tutmaya çalışan payandalardan ibaretse bir gün o yapının enkazı altında kalacaklarına şüphe yoktur. Eğer bunlar yeni bir binanın yapılması için kurulmuş muvakkat iskeletler ise zaten kalkacaklardır.

Bir gün haklı ve doğru görülecek bir idealin inşası ile uğraşan diktatorya ile herhangi bir şahsı ve zümreyi başta tutmaya çalışan Şark diktatoryası arasındaki fark şudur ki biri kendini lüzumsuzlaştıracak yeni zaman unsurlarını, öteki kendini vurup devirmek için fırsat bekleyen intikam unsurlarını doğurur ve kökleştirir.

İdeal diktatoryalarında feragat ve gerek karar gerek harekette tezatsızlık şarttır. Çünkü ideal diktatoryasının iç ve dış zümresi ancak şuurlular, kafalılar ve ahlaklılar olabilir. Şark diktatoryaları ise zaten menfaat ve ihtiras üstüne kurulmuşlardır; iç ve dış zümreleri de ancak parazitler olabilir.

FIRKA

Yüzde yüz bir komünist cemiyeti kuru bir hayal olduğunu kabul ediniz ve sonra şunu sorunuz: Moskova diktatoryasını yapanlar imanlı adamlar mıdır, değil midirler?

Hakikati bilmek için bu suale müspet cevap vermek lazım gelir. Şef Lenin ve Şef Stalin yüzde yüz imanı temsil etmektedirler. Yüzde yüz imanlı fırka azasının adedini yüz veya beş yüz bin hesap ediniz. Bütün bu azalar, şef ve onun diktatorya halkasına inanmak ve itaat etmekle mükelleftirler. Bugün biraz sağ, yarın biraz sol, şefler zümresinin kararları fırka tarafından, yalnız o gün için bir tedbir değil, sol ve kızıl ideale varmak için zaruri bir taktik gibi telakki olunur.

Şefler zümresinin verdiği parola, bütün fırka tarafından benimsenecektir. Bu şekildeki inzibat sert ve merhametsizdir.

Şefler tenkit edilmez; şefe hücum edilmez; bütün fırka dalgalanışları şefin bulunduğu ana hücrenin eşiğinde durmalıdır.

Fakat hiçbir ideal fırkasının sırrı, yalnız böyle bir inzibatta değil, bilhassa kontroldedir. Fırka azasının vazifesi yalnız talihini eline verdiği şefin parolalarını susarak kabul etmek değildir. Kendini, arkadaşını ve bütün memleket müesseselerini her an bu parolaya göre kontrol ve tenkit etmektir.

Onun içindir ki dünyanın fırka gazeteleri içinde en çok tenkitlisi Pravda'dır. O kadar ki yeni Rusya'da şu veya bu işin muvaffak olmadığını iddia eden muhalifler, delillerini fırka gazetelerinden almaktadırlar. Mesela toprak kolektifleşecektir, kolhozlar kurulmuştur. Fırka gazetesinin ve gazetelerinin ilk inzibat vazifesi, bunu bir ideal zarureti olarak kabul etmektir. Fakat ikinci vazifesi kolhozların aksar noktalarını boyuna açığa vurmak, kolhozlar için çalışanları boyuna kontrol alda tutmaktır. Kolhoz muvaffakiyetsizliklerini saklamak değildir.

Lenin hayatta iken kendisi için bir kitap yazılmıştı. Bahisler şunlardı: Lenin neyi sever, neden hoşlanmaz, neye kızar, neye güler vesaire... Muharririn son suali şudur:

"Lenin neye küfreder?"

"Yalnız bir şeye: Bürokrasiye!"

Ona göre bürokrasiler inkılapların etrafını saran örümcek ağına benzer. Fırkanın bütün azaları bürokrasinin tasfiyesinde başta bulunanlara yardım edeceklerdir. Bu paroladan sonra bütün fırka hücreleri, duvar gazeteleri, gündelik ve haftalıklar, hep bütün müesseselerdeki bürokrasi hastalıklarını tenkit etmeye başlamışlardır. İlk inkılap bütçelerinin hemen hepsi bürokrasi masrafı iken, şimdi onun hissesi bütçenin ufak rakamlarından birine inmiştir.

Fırka azalarına verilen bu tenkit ve kontrol hürriyeti neden geliyor? Şundan: Bütün fırka aynı renkte, aynı cinsten, aynı kafa ve ahlakta insanlardır. Fırka müesseseleri kalabalığa hoş görünmek değil, kalabalığa cebretmek için kurulmuşlardır. Fırkanın içinde geri değil, geriye doğru kimse yoktur. Böyle bir fırkanın münakaşa ve tenkitlerinde hiçbir tehlike olamaz.

Bütün Rusya halkı fırkaya namzettir, çocuklar ise tabii azadırlar. Fırkaya girebilmek büyük bir iştir. Tanınmış azalar tarafından takdim edilmek lazımdır. İki sene staj şarttır: Bu iki sene staj adeta eski dervişlerin riyazeti gibi bir şeydir. Stajda bulunanlara ağır ve hafif bütün vazifeler verilir. Moskova'da vazife reddedilmek, vazife beğenilmemek, vazifeden kaçmak denen şeyler yoktur.

Yeni Rusya'da hakk-ı müktesep *[kazanılmış hak]*, nihayet beslenmek olabilir. Muvaffak olmayan bir sefir, Moskova Ticaret Odası müdürlüğüne konmuştur. Orada da liyakat gösteremediği için bir maliye kaleminde kâtipliğe indirilmiştir. Hakk-ı müktesep, liyakatin o günkü seviyesidir. Fiyat bu seviyeye göre biçilir. Çok hizmet etmiş olanlara hizmet edemeyecekleri zaman ekmek, mesken, hatta refah verilebilir: Vazife asla!

Bizim anarşi unsurlarının bilmedikleri şudur ki Rusya'da başta olan baştır. Fırka kalabalık fırkası olmadığı için demagojinin vasıtası değildir.

Fırka, memleketin her tarafındaki kabiliyetleri arar, bulur, tecrübe eder ve kademe kademe yukarı fırlatır. Fırkanın ümidi, bugün her türlü müesseselerde zaruri çalıştırılan şüpheli veya yüzde yüz olmayan unsurların yerine kendi öz unsurlarını yerleştirmektedir.

Fırkanın asıl nüvesi, Kuva-yı Millîyecilerdir; ihtilalde ve daha evvel tecrübe edilmiş olanlardır. Bir mühendis beş senelik planları muvaffak edecek en büyük keşiflerde bulunabilir; bunun için Stalin'in beş misli

ücret alabilir; en büyük dairelerin başında bulunabilir. Fakat fırkanın şeflerinden, değil azalarından bile olmayabilir.

Maddi cazibeler daha fazla fırkanın dışına bırakılmıştır. Ücretlerde iki son hat vardı: 500 ruble ve 1200 ruble. Fırka azasının varabileceği son hat 500 rubledir.

Bu sefer gidişimde dikkat ettiğim noktalardan biri de, fırka idaresindeki istikrar oldu. Şefler yerindedirler. Fırkanın yüksek kadrosu kımıldanmamıştır.

MANEVİ UNSURLAR

Şiddetli bir disiplin, bir hadde kadar kazanç ve menfaat, mükafatlar, sıkı bir kontrol, Rusya'yı inşa etmeye çalışan büyük yığınları yalnız bu kuvvetler sevk etmez. Hepsinin yanında hesap edilmek lazım gelen bir heyecan ve ahlak unsuru vardır.

Ameleler ve ustalar hakiki bir müsabaka ve yarışa koşulmuşlardır. Duvar gazetelerinden, meydan okumalardan, kolektif kontrolden bahsetmiştim. Her tezgâhın verimi kronometreleştirilmiş kadar ölçülmüştür. Bu verimi vermeyen amele ve usta; yerini, şerefini ve nihayet işini kaybedebilir.

Fakat bu verimi artırmak için amele ve ustaya işini sevdirmek, benimsetmek, herkesi işi üzerinde heyecanlandırmak gerektir. Acaba kendi malı olmayan bir fabrikanın içinde, kendine büyük kazanç göstermeyen bir işe heyecanla sarılmak mümkün müdür?

Biz kendi inkılabımızda bu heyecanın ne demek olduğunu biliriz. Anadolu ihtilali bütün memleketin alakalı sınıflarında heyecanlandırılmıştır. Ankara şehri inkılapçıların bir davası olduğu için başkasının güzel bir bahçesi, içinde oturamayacağımız bir ev, bizi nasıl gururlandırdığını da hissetmişizdir. Ankara, beğenildiği vakit, hepimiz, Ankara'nın merkezliğine bütün karar verenler, bir iftihar duygusu içinde kalırız.

Leningrad ve Moskova fabrikalarında size şu sözleri söyleyen ustalar görürsünüz:

"Bin kilovata kumanda ediyorum. Günde 24 ton kömür yiyen bir fırını 1400 derece ısıtıyorum. Saatte 15 bin ton su kullanıyorum."

Beş senelik planlar, bilhassa, bu taassup denecek kadar koyu heyecanlı teknisyenlere istinat eder. Bunlar işlerinden bahsederken şiir okuyorlar zannedersiniz.

Bir muharrir der ki: "Büyük Harp başladığı vakit bankalardaki ihtiyat paralar bitince harp de bitecek diyenler çok olmuştur. Bunlar bütün hesapları altüst eden canlı ihtiras kuvvetlerini unutmuş olanlardır." Mesele, rejimin işlerini herkes için davalaştırabilmektedir. Bir enstitü reisi size buğday örnekleri gösterirken diyor:

"Alman ve Fransız müstahsilinin *[üretici]* 180 franga verdiği ve Kanada'nın 50 franktan aşağı bırakmadığı buğdayı 20 franga vereceğiz."

Profesörün davası budur. Ernest Renan der ki: "İnsan, hayatını bir gayeye varmak için geçirir; bir defa vardı mı, bunun hiç olduğunu görür. Daha iyisi bir davaya hizmet etmektir çünkü dava sizden sonra da yaşar."

Moskova mistiğinin bir unsuru, davasını kendi zamanında görmektir. Zaman ölçüsüne karşı belki hiçbir hareket, bu kadar isyan ve istihfaf *[hor görme]* göstermemiştir.

Bugün Rusya'da eski aristokrasi kadınlarının boyunlarını süsleyen elmas kalmamıştır. Bu elmas, halk için çalışan yağlı makineye kalbolunmuştur *[dönüşmek]*. Rusya'da sanat ve edebiyat da yağlı makine gibi halk için çalışıyor.

Hodbin, sanata boyun eğdirmek orada da güç olmuştur. Hodbin sanat kendinden doğan hareketleri bile hayat ve halkta gördüğü zaman beğenmez olur. Çünkü onun idealleştirdiği şekil, hakikat olabilmek için uzun, çok uzun seneler lazımdır. Serkeş sanat, ihtilallerin hazırlama devrinde olduğu gibi, inşa devrinde de realitenin zaruretlerine göz kapayarak heyecanı dipdiri tutmaya sevk etmek zor bir şeydir.

Rusya'da güzel sanatlar işletilmiş ve işçileştirilmiştir. Genç bir romancı, bu sene diyor ki: "Biraz da aşktan bahsetmeye yeni yeni fırsat bulabiliyorum."

Fabrikalarda atölyelerin çoğunun insan isimleri taşıdığını görürsünüz. Garların duvarları üzerinde, sokaklarda iş kahramanı denen amele ve ustaların resimleri asılıdır.

Ferdi kahramanlaştırmak, müsabaka ve yarışların esaslarından biridir.

Rus ihtilalcisi fertçiliği reddeder fakat fertlerin müstesna kuvvetini inkâr etmez.

Herkesin Rusya davası ile alakalandırıldığını anlatmak için bir de inkılap imtihanından bahsedeyim: Başvekalet ve Hariciye'yi alınız. İki daire muayyen bir saatte kulübe mesela altışar kişilik birer brigat göndereceklerdir. Her brigat'ın azasından birinin geç gelmesi veya gelmemesi brigat'ın almış olduğu bir yaradır. Brigat'lar toplandıktan

sonra, imtihan eden kimse, cebinden sual kâğıtlarını çıkarır. Bu kâğıttaki sualler beş senelik planın her kısmına aittir: Elektrikleştirme ne haldedir, sovhozlar ve kolhozlar ne safhadadır vesaire... Cevabı iyi verilmeyen bir sual, o brigat için bir yaradır. En sonunda her brigat'ın aldığı yaralar hesap olunur ve en az yaralı, muvaffak olarak çıkar.

Bu bir eğlence değildir. Bu imtihanlardan boyuna dönen ne fırkada ne de Hariciye veya Başvekalet dairelerinde kalabilir. Her komünist, komünizmin ana davalarını, ihtisası ve işi ne olursa olsun, bilmeye ve öğrenmeye mecburdur. İnkılapların en büyük zayıflıklarından biri de alakasızlıktır.

PLANIN NETİCELERİ

Birinci ve ikinci beş senelik planlar için o kadar neşriyat var ki artık bu risalede uzun uzun rakamlardan bahsedecek değilim. İlk beş senelik plan, dört senede bitmiştir. Planın birtakim parçalarının geri kaldığını söyleyenler var; bir kısmı ise beş yerine iki buçuk senede tamamlanmıştır.

En çok muvaffakiyet verenler elektrikleştirme sanayisidir. Dinyeper elektrik istasyonu ve barajı, plancılara en çok gurur veren eserdir. Mısır ehramları *[piramit]* gibi, Moskova'da size ilk tavsiye edilecek eser odur.

Dünyanın en büyük barajı odur. Ona yalnız Assuvan'daki Nil Barajı yaklaşıyorsa da bu barajın mihveri *[ekseni]* batan ada üstüne yaslanmıştır. Halbuki Dinyeper Barajı bir uçtan öbür uca tek hamlede gitmektedir. Uzunluğu 850 metredir.

Baraj iki maksatla yapılmıştır: Seyrüsefer ve elektrik. Seyrüsefer cihazları sol, elektrik cihazları sağ kıyıdadır.

Karadeniz, Odesa ve Kiyef üzerinden Divina suları ile Beyaz Deniz'e bağlanmaktadır.

Dinyeper Barajı, Moskova inkılapçılarının iradesinin, bir de büyük Garp tekniğinin mezcoluşuna *[bütünleşme]* başlıca bir örnektir. Seyrüsefer, inşa ve montajda Amerikalılar, su türbinleri ve bütün elektrik cihazlarında Almanlar yardım ettiler. Burada erkek, kadın ve çocuk, bütün sanayi işleri için 120.000 kişilik bir amele kalabalığı toplanacaktır.

Dört traktör fabrikasının en büyüğü Harkof'takidir. Günde 148 traktör için yapılmıştır. Dünyanın en uzun iş zinciri bu fabrikanın zinciridir.

Artık "dünyanın yegâne...", "dünyanın en uzun...", "dünyanın en büyük..." iddialarını Amerikalaşan Rusya'dan işitiyoruz.

Rusya'nın dünyanın altıda biri olduğunu bilirsiniz. O da Amerika gibi, hudutlarının birine Şark, birine Şimal, birine Garp ve ötekine Cenup diyebilir. Rusya'nın servet kaynakları hudutsuzdur. Yeni Asya ve diğer pazarları bırakınız. Kendisinin pazarı 160 milyonluktur. Bu nüfus her sene 3,5 milyon artıyor. Dahası var: Kolektifleştirme ve yığın terbiyesi

hareketi ile köy ve köylünün ihtiyacı büyük bir hızla çoğalmakta, pazarlaşma ameliyesi, sanayi ile birlikte yürümektedir.

Beşer senelik planların hedefi yalnız Rusya mı olduğu yahut kapitalist âlemle pazar kavgası düşünülüp düşünülmediği her giden tarafından Moskova inkılapçılarına sorulur. Bu sual lüzumsuzdur. Onlar size derler ki:

"İhtiyaçlarımızın çokluğuna bakınız. Birinci değil, ikinci ve üçüncü beş senelik planlar bile kendi memleketimiz içinde bütün arzu ettiklerimizi başaramaz. Şimdilik başka bir şey düşünmüyoruz."

Hakikat odur ki tarihte hiçbir zaman ya bir imparatorluktan ya bir kumandandan ya bir dinden cihangirlik ihtirası eksik olmamıştır. Bu asrin cihangirlik ihtirasının kaynağı Moskova'dır. Dünya ihtilali ideali, kendi inandıkları yeni cemiyeti bütün dünyada kurmaya çalışmaktan başka nedir?

Şimdiki Moskova hamlesi Rusya topraklarını dolduruncaya kadar kaç nesil gelip geçeceğini kimse tahmin edemez. Fakat muvaffak olduğu zaman, bu hamle, Asya'da ve bahr-ı muhitlerde *[okyanus]* kapitalizmin kalelerine saldıracaktır.

Beş senelik planın içinde kolektivizasyon olduğunu da bilirsiniz. Moskova ilk büyük istihsal tecrübelerini sovhoz denen devlet çiftliklerinde yaptı. Sonra toprak mülkiyetini kaldırarak bütün tarlaları kolhozlarla birleştirmek ve köylüyü ameleleştirmek teşebbüsünde bulundu. Köy, köylü ve kolektivizasyon kadrosu hazır değildi. Köylüler bütün hayvanlarını kesmeye ve menfi bir mukavemet göstermeye koyuldular.

İki yol vardı: Heyecanlı inkılapçıların mücadelesi veya maddi ispat.

Realist Moskova hemen cebrî kolektivizasyon emrini geri aldı ve arzu eden köyleri birleştirerek ve her köylüye kolhozculuğun daha fazla kâr verdiğini göstererek, daha ağır fakat daha emin bir usul tuttu. Bu usul ile ilk beş senede Rusya topraklarının yüzde yirmi beşi kolektivize edilecekti. Müfritler ileri gittiler ve iki buçuk senede toprağın yüzde 56'sını kolektivize etmeye kalkıştılar. Nazariye olarak muvaffak da oldular. Fakat köylü yetişmediği için ve kadro eksik olduğu için muvaffakiyet rakamda kalmıştır. Köylüler tarlalarını bırakıp şehir ameleliğine koşar oldular. Kışın köylerinde bulundukları için ektilerse de buzlar çözüldüğü vakit şehirlere hicret ettiklerinden biçemediler. Biz Moskova'da iken kolektivizasyon emri hafifletilmiş ve her köylüye

fazla ektiğini serbest pazarda satmak salahiyeti verilmiştir.

Bugün Moskova'nın çarpıştığı güçlüklerin başlıcası:

1. Kolektifleştirme
2. Kooperatif
3. Nakliyattır.

Yüz altmış milyonun her günkü ihtiyaçlarını yetiştirmek ve dağıtmak vazifesi kooperatiflerle nakliyat idarelerine düşüyor. Bu işin bugün iyi ve tam görüldüğünü söyleyen yoktur. Kooperatiflere ayrılabilen eşya ve gıdanın 160 milyona ne kadar kâfi olduğunu bir tarafa bırakınız; elde olanların da intizamla dağıtılmasına ne kooperatifler ne de nakliyat vasıtaları müsaittir. İki ay evvel bir iaşe komiserliği yapılmış olması bu sebeptendir.

Rusya'dan çıkarken ne düşündüğümü sordular. Şunu dedim:

"Moskova, Herkül'ün on iki imtihanını vermektedir. Bu imtihanların en gücü ilkidir. İkincisi daha kolay, on ikincisi ise artık imtihan değilmiş kadar kolaydır."

En mühimi Augias'ın ahırlarını iyi temizlemek idi.

Rusya için tehlike yok mudur? Tehlikesizlik, dünyaya mahsus bir şey değildir. En büyük tehlike harptir. Fakat her tarafta açlıktan bahsolunmaktadır. Eğer tehlike yalnız açlıksa bir harita açıp bakınız: Bu toprak, halkını aç bırakmaz.

ROMA

VENEDİK SARAYI

Mussolini'nin Venedik sarayındaki odasından birçok makale ve kitapta bahsedilmiştir. Bu, oda değil, büyük bir salondur. İç içe daha küçük salonlardan geçerek kapısından girdiğiniz zaman, sol nihayetinde bir masa ile bir koltuk ve iki sandalye görürsünüz. Mussolini'nin büro mobilyası bundan ibarettir.

Eğer ziyaretçiler iki kişiden fazla olursa ayaküstü konuşulur. Biz kalabalıktık.

Mussolini ne kâğıdı ne jesti ne de uzun ve karışık cümleleri sever. İtalyan kelimelerini bile kesip kısaltmış zannedersiniz. Mussolini duvarlardaki resmine çok, fakat hayallerdeki portresine pek az benzer. Tiyatromsu değildir. Yere bir heykel gibi ağır, dik ve kati basar.

Sert değil tereddütsüz, kuru değil içten gelen bir sesle görüşüyor. Şefler yalnız büyük kafalı, büyük iradeli değil, aynı zamanda büyük kalpli adamlardır. İnsanı kafa büyütür fakat ancak kalp hudutsuzlaştırabilir. Dar kafa gibi, katı kalpten de şef çıkmaz. Şeflerin asıl kuvveti, hepimizden fazla ve derin olan hislerini, hiçbirimizin yapamadığımız gibi idare edişlerindedir.

Mussolini, Milano'da iken Roma'da demokrasi ve liberalizm vardı. Eğer bir memleketin işleri yolunda ise eğer bir millet olgun ve pişkinse eğer iktisadi, içtimai ve siyasi müesseseler arasında nizam ve ahenk tamamsa demokrasi ve liberalizm, kendi kalıbını bulmuş demektir. Bir muharririn dediği gibi, ayakların en alıştığı ve rahat ettiği zamandır ki pabuç eskimiştir. İnsan pabucunu değil, pabuç insanı terk eder. Rejimler de böyledir.

Mide, bağırsak, kalp ve damar iyi işlediği zaman hiç kimseye hususi bir rejim tavsiye edilmez. Hiçbir millet de durup dururken bol hürriyetten, sokak ve kürsü politikasından vazgeçmek istemez. Fakat asıl menfaati tehlikeye girdiği zaman, eğlencesinden fedakârlıkta bulunabilir.

1921'de politika Fransa'da güzel bir eğlence, İtalya'da ise bir anarşi kundağı idi. İtalya harbi kazanan başlıca kara devletlerinden iken harbi kaybetmiş olanlar kadar zayıftı. Zafere küfreden, zabiti tokatlayan, fabrikaları zapt eden, mala, paraya ve cana kasteden serseriler karşısında demokrat ve liberal hükümet:

"Kanun var, mahkeme var, demokrasi var, parlamento var, intihap hürriyeti var, daha benden ne istiyorsunuz?" diyordu. Mussolini haykırdı:

"Ne böyle kanun ne böyle mahkeme ne böyle demokrasi ne de böyle parlamento istiyoruz. Biz İtalya'nın kuvvetlerini içine alarak nizam ve otorite kurabilecek bir devlet istiyoruz."

Mussolini der ki:

"Eğer bir devlet bir memleketin hakiki kuvvetlerinin dışında kalırsa, bir gün o kuvvetler birleşir ve devleti elde eder."

Fabrikaya kırmızı bayrak asmak yasak olmayan bir yerde kara gömlek giyilmesine kim ses çıkarabilir? Demokrasinin polisi, sokakta kırmızı ile karayı boğazlaşmakta serbest bıraktı. Karalar, Mussolini'nin peşine takılarak Roma üstüne yürüdüler. Başvekil tam sandalyesi titrediği zaman uyanarak kraldan idare-i örfiye *[sıkıyönetim]* istedi ise de kral, Mussolini'ye hükümeti vermeyi tercih etti.

Mussolini, Roma'ya girip hükümet reisliği koltuğuna oturduğu zaman bir tek kelimeli programı vardı: İtalya!

İlimde, teknikte ve hukukta İtalya'nın faydasına ne varsa hep birden faşizmdi. Zararına ne varsa topu birden faşizmin zıddıydı. Bütün bunlar toplanıp yazılmak uzun süreceği, birçok masa ve dosya lazım olduğu için, Mussolini, kırtasiyeciliği sona bırakmıştır.

İşte on seneden beri faşizm diktatoryasının şefliğini yapan Mussolini budur.

Biz diktatör kelimesini müstebit kelimesinin alafrangasi zannettiğimiz için her işitilişinde ya Sultan Hamit'in şahsi müstebitliği ya İttihat ve Terakki'nin oligarşisi hatırımıza gelir ve ürkeriz. Despot, Şark'ta olabilir, Avrupa'da imkânsızdır.

Avrupa'da diktatör demek, kendisinin de başkaları kadar itaat ettiği prensiplere göre Moskova-Roma yeni bir cemiyet ve idare hamuru yoğuran adam demektir. Diktatör, şahıs değil herhangi bir ihtiyaçtan ve zaruretten doğan yeni bir davanın prensiplerinin timsali demektir.

Milletler ara sıra diktatöre muhtaçtırlar. Büyük Harp'te İngiltere'de Loyd Corc normal bir başvekil olmadığı gibi, Fransa'da Klemanso

hakiki bir diktatördü. Çünkü harpte halkın gözü hukuk nazariyelerinde değil, zaferdedir. Zafer o kadar büyük, o kadar maddi ve manevi tam bir menfaattir ki onu tehlikeye düşüren her haktan kolaylıkla vazgeçilir. Yüzünün güzelliği ile yaşayan bir sinema yıldızı bile yanağı ameliyattan bozulur diye iltihaptan ölmeye razı olmaz.

Büyük Harp'te en geniş demokrasi kısmen diktatörleştiği gibi, Amerika'da olduğu üzere, demokrasinin bile diktatoryası olabilir. Eğer demokrasi ayak uzatmak, ceketsiz dolaşmak değil de bir ahlaksa, Amerikalı zenciyi koluna takıp caddede dolaşıncaya kadar demokrat değildir.

İttihat ve Terakki bir diktatorya olsaydı, yeni zümresini bulmuş, yapmış, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türk milletine, Türk milleti ile ekalliyetler arasındaki münasebete ait prensiplerini tasarlamış, ideolojisini vücuda getirmiş bir fırka olsaydı ve yapabilseydi Türk tarihinin büsbütün başka bir gidişi olacağına Şüphe yoktu.

İttihat ve Terakki düşünmeye fırsat bulmak için idare-i örfiye süngüsü ile sokağı durdurdu. Düşündü, düşündü, düşündü ve henüz şehadet parmağı şakağında iken Osmanlı tacı düştü.

Milletlerin hayatlarında büyük değişiklikler, büyük intikaller ancak o milletin hayatlılığını temsil eden ihtilalci ekalliyetlerin zorlaması ile mümkün olur.

Moskova diktatoryasının parolası bir tek sınıf, Roma diktatoryasının parolası sınıflar arasında ahenktir.

Faşizmin bir ideolojisi vardır.

* * * * *

Faşizm kendisini, 1789 demokrasi İncil'ine zıt diğer bir İncil olarak ileri sürer.

Fakat faşizmin ananevi demokrasi doktrinine zıt bir doktrin olduğu iddiası sonraları meydana çıkmıştır. Faşizm, Roma'ya gidip iktidarı aldığı vakit, yalnız kralı değil, ayanı ve parlamentoyu da muhafaza etti. Eski meşruiyet kadroları içinde, devletin sahibi olmak ona kâfi gibi geldi.

Fakat Faşizm, zıtları, hürriyet ve şiddeti, demokrasi ve diktatoryayı uzlaştırmak imkânsızlığını görmekte gecikmedi. İşte bu şartlar

içindedir ki faşizm felsefesini, ideolojisini, doktrinini aramıştır.

Mussolini, etrafına doktrincilerini topladı; içlerinden başlıcası adliye nazırlığı eden Rocco'dur. 7 Nisan 1926'da diyordu:

"Biz dünyada yeni bir prensip temsil ediyoruz. Biz bütün demokrasi âleminin ve 1789 layemut prensiplerinin tezine, kati, mutlak, açık olarak zıt olanı temsil ediyoruz. Fransız milletinin 1789'da yaptığını bugün dünyaya yeni bir şey söyleyen, faşist İtalya yapıyor.

Faşist doktrinine göre bugün ihtiyaçlarına ve zaruretlerine uymayan demokrasi, artık, eski, mesut ve sakin milletlerin bir lüksüdür."

* * * * *

Faşizmi 1852 Napoleon'luk idaresi ile karıştırmak ve onun da sonunun öyle olacağını söylemek doğru değildir. Faşizm ikinci imparatorluk olsa bile, hiç olmazsa imparatorsuz olduğunu düşününüz. Mussolini imparator değildir, devletin sahibi ise de devletin reisi bile değildir. İtalya'da Savoy hanedanı saltanat sürmektedir. Mussolini başvekildir. Mussolini bir hanedan kurduğu iddiasında bulunmaz. Bilakis ailesini ne vazifesine ne de şereflerine iştirak ettirir. Halefi, en layık olan olacaktır.

[Savy Hanedanı = Casa Savoia: 11. yüzyıl başlarındaki soylu hanedanlık. Önce küçük bir kontluk yöneten bu hanedan zamanla hükümdarlık yetkilerini geliştirerek, birleşen İtalya'ya 85 yıl krallık yapmıştır. Savoy Hanedanı'ndan İtalya Kralı olan üyeler: II. Vittorio Emanuele, I. Umberto, III. Vittorio Emanuele ve II. Umberto'dur. Son İtalya kralı II. Umberto birkaç hafta hüküm sürmüş ve bir anayasal referendum ile tahttan indirilmiş, İtalya'da yeni bir cumhuriyet ilan edilmiştir. İtalya'da parlamenter sistem yerleştikçe kralın yönetimdeki etkisi azalmaya başladı. Faşist rejim sırasında kukla bir hükümdar olarak kalan III. Vittorio Emanuele, 1946'da oğlu II. Umberto lehine tahttan çekildi. Monarşi yönetiminin sürmesini sağlamaya yönelik bu girişim, 2 Haziran 1946'da yapılan halk oylamasında cumhuriyet yönetimini destekleyenlerin çoğunluğu kazanmasıyla sonuçsuz kaldı ve Savoy hanedanı sona erdi.]

Ehemmiyet bu farkta değildir. Asıl fark prensiplerdedir. Sezarizm demokrasiye hürmet eder; demokrasiye istinat ettiğini söyler, faşizm ise demokrasiyi reddeder.

Louis Napoleon hükümet darbesi ile başa geçtiğinden on iki gün sonra

millet rey sandıklarının başında idi. Faşizmden yedi sene sonra dahi İtalyan milletine bu rejimi kabul edip etmediği sorulmamıştır.

Napoleonlar Fransız İhtilali'nden oldukları ve geldikleri davasındadırlar. Birinci Napoleon'a "Atlı Robespyer" denmiştir. Faşizm, Fransız İhtilali prensiplerini nefretle reddeder. Demokrasi ve hürriyeti bir tarafa atarak dünyaya yeni bir İncil getirmiş olduğunu söyler.

Faşizm, Sezarizm'e benzemediği gibi, saray saltanatlarına da benzemez. Faşizm hatta Yugoslavya'da kurulan mutlakıyetten de farklıdır.

Eski Roma hukuku diktatoryayı normal olmayan zamanlara mahsus bir müessese olarak tanımıştır.

Roma üstüne yürüyüşün sekizinci senesi geliyor. Bu kadar uzun müddet, sus demek, oturup bekletmek, aynı teminatlar tekrar edilmekle kalınamaz.

Mirabo, Danton, Robespyer gibi birtakım meçhul adamlarin vilayetlerden gelip rollerini oynamaları ve ölüp gitmeleri için daha uzun zaman geçmemiştir. Fransız İhtilali'nin, eski bir rejimi yıkıp yeni cemiyeti sarsılmaz temeller üstüne kurması sekiz sene sürmedi.

Faşizme artık alay ve istihfafla bakılmaz. Bir vakadan bile ibaret olsa sürüp giden bir vakadır. Yalnız devam ediyor değil, yerleşiyor. Hatta istikbali organize ettiği davasındadır. Bu iddia esaslı mıdır? Mutlak olarak, hayır! Fakat biz de bugün bağlı olduğumuz ve tatbik ettiğimiz parlamentazizm için, âlemşümullük, ebedîlik iddia edebilir miyiz? Faşizmin olduğu gibi kalacağını zannetmem. Fakat İtalya'nın siyasi organizasyonunda az çok derin izler bırakmayacağını da söyleyemem. — J. B."

FAŞİZM

Demokrasi ve Faşizm

Eğer bugünkü buhran geçici bir şey değil de, bir sistemin iflas ettiğini gösteren bir alametse, yeni bir nizam yalnız iktisat kaidelerinin ufak tefek düzeltilmesi ile mümkün olamaz. Liberalizm, kendine en uygun rejim kalıbını demokraside bulmuştur. Yeni bir nizam, hiç şüphesiz, kendi kalıbını arayacaktır. Bu kalıp ne olabilir?

Şurası doğrudur ki milletler liberalizmden yeni nizama doğru, devletçiliğin muhtelif şekilleri arasından yollanmaktadırlar.

Hiçbir rejim kendi basma gülünç, zararlı veya mantıksız değildir.

Mussolini diyor ki:

"Ben yalnız memleketim nokta-i nazarından düşünüyorum." İtalya'nın dışında, bilhassa Anglosakson memleketlerinde liberal ve demokratik devlet inkişaf edebilmiştir hatta büyük işler de yapmıştır. Çünkü oralarda liberalizm ve demokrasi milletin siyasi ve içtimai terbiyesi içinde, İtalyan milletinde olmayan tadil ve ıslah edici amiller bulmuştur. Bu memleketlerde, hatta Fransa'da büyük bir millî anane vardır ve devlet telakkisi uzun mücadele asırlarında kuvvetlenmiştir. İngiltere'de fert, devlet karşısında nazari olarak en geniş hürriyeti istemekle beraber, fiiliyatta, arzularını tahdit etmesini de bilir."

İngiltere'de her fert biraz devlettir. Devletin otoritesi ve mantığı ile kendi hürriyeti ve menfaati arasındaki nispeti her İngiliz ölçebiliyor. Mussolini'nin Fransa için "hatta" kaydını kullanması da sebepsiz değildir. Klemanso, hükümetten avukatlığı ve müesseselerde demokrasi anarşisini tenkit ederek öldü:

"O kadar sevdiğim demokrasiden iğreniyorum," demişti.

Pek kızdığı Poankare için:

"Canım, avukatın biridir!" sözüne:

"Ne bir avukat, herif iki avukattır," diyordu.

Demokrasilerin hükümetleri avukatlarla olur. Büyük Harp'ten sonradır

ki hükümetleri yepyeni tipte adamlar kurmaya başlamıştır.

Rusya'da hiç avukat olmadığı gibi, İtalya da intihap ve münakaşa müesseselerinin avukatlaşmasını nefretle görür. Bir faşist diyor:

"Verlen'den sonra, belagatin boynunu koparmak lazım olduğunu söyleyen Duçe'dir." Ben daha ileri gidiyorum: "Hatiplerin boynunu koparmak lazımdır."

Buradaki hatip kelimesini daha fazla boşboğaz, demagog kelimeleri ile anlatmak doğru olur.

Demokrasiye karşı tenkit, anarşi ve buhrana demokrasilerin çare bulmaması ile başlamıştır. Tenkit ve ilim o kadar ilerlemiş, o kadar hayata karışmıştır ki halkın artık devlet işlerinden anlayabilmesine ihtimal kalmamıştır. Halk, lafla bunaltılmıştır. İyi bir nükte, cazip bir vakit insana halkın reyini kazandırabilir fakat büyük mesuliyetlerin başarılması için kâfi değildir.

Troçki geçenlerde çıkan "Faşizm ve Demokrasi" unvanlı yazısında şöyle diyor: "Ameleler uzun müddet burjuva demokrasisinin içinde, demokrasiden istifade ederek ve ona karşı cidal yaparak istihkâmlarını ve proletarya ocaklarını kurdular: Sendikalar, fırkalar, terbiye kulüpleri, spor organizasyonları, kooperatifler vesaire... Faşizm, proletarya demokrasisinin bütün müesseselerini temellerine kadar yıkmayı tek ve esaslı vazife olarak almıştır. Faşizm, proletaryanın bütün kazançlarını geri almaktadır. Bunların arasında bilhassa proletarya ihtilaline vücut verecek organizasyonlar vardır."

Kemalizm'in ilk senelerinde bizim hocaların şeriat yerine demokrasi diye haykırışlarının sebebi, Troçki'nin bu cümlelerindedir:

"Demokrat değil misiniz, herkesi serbest bırakınız!" Bize bu tarzda bağıranlar, menfi kuvvetleri ve şuursuzluğu organize ederek, yeşil devlet idealine kavuşmak isteyenlerdi.

Fransa'da olduğu kadar serbest, yeni bir padişahçılık fırkası ve siyasetini, bir cami fırkası ve siyasetini, cumhuriyet fırkası ve siyaseti kadar kanuni addeden bir demokrasiyi, reye koyunuz. Cumhuriyetçi olmayan bütün unsurlar bunu isteyeceklerdir. Gözünüzü kapayınız ve padişahçılarla dincilerin iktidarı ele aldığını tasavvur ediniz. Onlar o zaman demokrasi kelimesini ağza alanı ve cumhuriyet kelimesini kâğıt üstüne yazanı ipe çekeceklerdir.

Bir mütehassis Türk darülfünununun muhtarlığından bahsederken: "Muhtarlık hakkı darülfünuna verilir, fakat darülfünun yapmaz. Siz henüz darülfünun yapacaksınız. Bugünkü darülfünun size yarı bilgili hoşnutsuzlar yetiştirmektedir," demiş.

Demokrasi milletlerin siyasi ve içtimai terbiyelerinin bir vasıtası değil, bir neticesidir. Rusya'da komünizmin ve İtalya'da faşizmin tasarladığı cemiyet kurulduğu ve reaksiyon tehlikesi kalmadığı, yani rejim normalleştiği zaman başka türlü demokrasi olacaktır.

İspanya ihtilalinden bahseden bir Fransız muharriri:

"Bu bir inkılap değil, bir kabine tebeddülüdür," diyordu. Gariptir ki, bizim içinden çıkmak için çırpındığımız Fransız İhtilali hapsine İspanyollar kendiliklerinden girmek için çırpınıyorlar.

1932'de Fransız İhtilali tekrar edilmez. Fransız İhtilali'nden çıkan siyasi, içtimai ve iktisadi sistem, bugün iflasından bahsolunan sistemdir.

1922 İtalya'sı 1932 İspanya'sına benzediği içindir ki faşizm doğmuştur. İtalya coğrafi birliği tamamlanmış fakat millî birliği şuurlaşmamış bir memleketti. İtalya'nın şimali sanayi Avrupa'sı kadar ileri, cenubu ise ziraat Avrupa'sı kadar geriydi. Bundan başka, Mussolini'nin dediği gibi, İtalya uzun müddet parçalanmış ve her parça başka bir devletin hükmü altına girmiş olduğu için İtalya ferdinde devlet düşmanlığı vardı çünkü devlet kendisinin değildi. Bu his, devlet düşmanlığı, millî devlet kurulduktan sonra da kaybolmamıştır. Bütün fertler devlete karşı kayıtsız, bütün mintikalar birbirine karşı yabancı, bazen düşman denecek kadar yabancı, böyle bir memleket evvela vatanlaştırılmak, böyle halk evvela milletleştirilmek ister.

Brendizi'nin Belediyesi bütün demokrasi belediyeleri gibiydi. Fakat Brendizi dünyanın en pis şehirlerindendi. "Demokrasi belediyesi şehirleri pislikten kurtaramaz," diyebilmek için İsviçre ve Fransa şehirlerinden hiçbirini görmemek gerektir. "Brendizi halkı demokrasi belediyeciliği yapabilecek seviyeyi bulmamıştır," demek doğru olur.

Mussolini'nin Fransa için de "hatta" kaydını koymasına yukarıda işaret etmiştim. Tardiyen, Fransa'daki demokrasi fırkaları anarşisinin Fransa'ya yüz milyonluk bir imparatorluk kudreti ve nüfuzu yerine kırk küsur milyonluk bir devlet manzarasını verdiğinden daha geçenlerde şikâyet etti.

* * * * *

İngiltere'de muhafazakâr hükümet yerini amele hükümetine verdiği zaman, faşist matbuat büyük bir memnuniyet gösterdi. Faşizm, İtalyanlığa mahsustur. İyi ki böyledir çünkü faşizm bir milleti kuvvetli yapar. İtalyan milleti, başka bir millet faşizmden uzaklaştığı zaman sevinmelidir. Çünkü faşizmden uzaklaştığı kadar zayıflar ve İtalyan üstünlüğünü bir derece daha temin eder.

FAŞİZMDE DEVLET

[Bu bahisteki hükümler, Mussolini'nin son beyanatı ile Yoseph-Barthelemy'nin Muasır Demokrasinin Buhranı esrinden alınmıştır]

Faşizmin demokrasi ve liberalizme karşı tenkitleri ve yeni devlet müesseseleri hakkındaki düşüncelerini hülasa edeyim:

Liberal ve demokratik devletin zıddı olan faşist devletin esası, memlekette mevcut bütün kuvvetlere hükmedebilir ve aynı zamanda halk yığınları ile sıkı temasta bulunur, hakikaten otorite sahibi bir devlettir.

Eskiden liberal ve demokratik devlet milletin içindeki reel kuvvetlerle buluşmaktan acizdi. Bu kuvvetler kendiliklerinden organize oldular, devlet dışında yaşadılar ve ilerlediler. Nihayet ona hâkim de oldular.

Faşizmde devlet, vatandaşların topyekûnu elemek olmaktan ayrı bir organdır. Onun kendine has bir hayatı ve üstün gayeleri vardır. Fertlerin hususi gayeleri bu üstün gayelerin altında kalmak lazım gelir.

Faşizmde devletin ahlaki, siyasi vazifesi, içtimai adalet vazifesi, iktisadi vazifesi vardır. Bu vazifelerin başlıcalarından biri, milletin karakterini yükseltmektir. Faşist devlet, sınıflar arasında adalet yapacaktır. Sınıflardan hiçbiri adedinden veya maddi kuvvetinden istifade ederek ötekini ezmeyecektir. Ferdî kazanç denen kuvvetli manivelayı kullanarak veya fert yapmazsa, kendisi teşebbüs ederek zenginliği artıracaktır.

Devlet, hâkim olmalıdır. Memlekette mevcut bütün kuvvetlere yalnız o hükmetmelidir. Millî müdafaa ve millî refah için, bu kuvvetleri tanzim ve sevk edecek olan da odur.

Köylünün ne kadar buğday ektiğini tayin eden, ücretleri, kiraları tespit eden, mal fiyatlarını idare eden, ameleye:

"Şu kadarla kanaat ediniz."

Patrona:

"Şu kadar vereceksiniz," diyen hep devlettir. Terbiye inhisarını o almıştır; tek mektep, tek kitap ve tek çocuk ister.

Liberal ve demokrat devletin hükümetinde şart, nazırlar arasında tesanüt ve iştirakti.

Faşizm bu tesanüdün yapılmasını şefe bırakmıştır. Nazırlar, ancak teknik teferruatta serkeştirler. Devletin umumi siyasetinin istikameti yalnız şefin elindedir.

Nazırlar heyeti pek mühim bir istişare organizmi olmak hassasını muhafaza etmekle beraber, memlekette siyasi hayatı fiilen o idare edemez.

Faşizm, hükümeti parlamentonun emrinde olmaktan çıkarmıştır. Parlamento hükümeti sistemi teessüs ettiği zaman, intihap hakkı mahduttu; devlet kuvvetleri, fiiliyatta, mütefekkir ve burjuva ekalliyetlerin elindeydi. Memlekette o zaman, bu ekalliyetlerden başka müessir ve hareketli kuvvetler yoktu. İçtimai hayat son derece basitti. Menfaat ve sınıf kavgaları azdı. Halk yığınları yumuşaktı. Şimdi her şey başka türlüdür. Rey-i âm *[çoğunluğu seçimi]* ile intihap olunan meclisler, müntehipleri *[seçmen]* ancak adet olarak temsil eder oldular. Bu meclisler artık memlekette mevcut hakiki kuvvetlerin mümessilleri değillerdi ve olamazlardı. Milletin asıl çehresini de onlardan görmek yanlıştı. Çünkü bu kuvvetlerin keyfiyet kıymetleri, ellerinde bulunan adetlerle mütenasip değildi.

Memleketin idaresi için böyle intihaplara büyük bir ehemmiyet vermemek lazımdır. Siyasi temsil, esasta, menfaatlerin, fertlerin ve grupların temsilinden ibarettir. Eğer bu meclise mümtaz bir mevki verilirse, eğer bu meclis icrâî kuvveti *[yürütme gücü]* eline alırsa, cemiyetin tarihî ve daimi menfaatlerinin muhafazası esası, fertlerin hususi menfaatleri karşısında zayıflar.

Faşizm, meclisle hükümet arasında bir el birlikteliğin faydasını inkâr etmemiştir. Fakat onu halk ile temasa girmek, halkın duyduğunu ve düşündüğünü anlamak için biricik vasıta diye de tanımaz.

Faşizmde meclisin intihabı da liberal ve demokratik usullere göre değildir. Faşizm itikadı, bir taraftan meclisi millî kuvvetin yegâne sahibi, yani devletin daimi organı sayan, sonra da mebusların intihabını halka bırakan millî hâkimiyet itikadını reddeder.

Halk, fikir sahibi olamaz. Mebusların intihabını yalnız halka

bırakmak, onu birkaç entrikacının nüfuzuna terk etmek demektir. İntihabı müteaddit fırkaların eline bırakmak ise kuvvetsizliğe, hareketsizliğe düşmek demektir.

Muasir diktatorya sendikalisttir. Henri de Jouvnel sendikalisttir; Paul Boncour doktora tezini verdiğinden beri, sendikalizmin devlet içine alınmasını ister. M. Kayyo aynı arzuda bulundu. M. Mussolini bunu hakikatleştirdi.

Mussolini bir adamın sadece yirmi bir yaşına varmış olduğu için rey hakkı ve hükümete iştirak hakkı kazanmış olacağını manasız bulduğunu söylemiştir. Devletin idaresine yalnız çalışan, istihsal eden ve devletle el birlikteliği yapanlar iştirak edebilir.

Tabii ve mantıki bir hareketle vatandaş müstahsile yer verdiği zaman, fert de sendika önünde silinip gider. Mussolini:

"Bugün," diyor, "26 Mayıs 1927, demokratik rey-i âm yalanını gömüyoruz. Yarın da bir meclis olacaktır fakat bu meclis, devletin korporasyon teşkilleri vasıtası ile intihap olunacaktır."

Kanun yapmak için, muhtelif içtimai grupların duygu ve menfaatlerine tercüman olarak hükümetle el birlikteliği edecek olan meclis, memleketin organize kuvvetlerine istinat etmelidir. Organize kuvvetler, sây kanununun tanıdığı sendikalardır.

Faşizmin sây kanunu muasir hayatının en güç bir meselesini halletmiştir. Hallolunan bu mesele, aynı cemiyet içinde muhtelif sınıfları kavgasız, yan yana bulundurmak ve servet tevziini daha makul bir surette tanzim etmektir.

Faşizmde sendikalar, evvelce olduğu, gibi, devlet dışında yaşayamazlar; devletin içine alınmışlardır. İtalyan cemiyetinin korporatif esası üzerine yapılması, daha rasyonel bir intihaba imkân vermiştir.

Meclis, 17 Mayıs 1928 kanununa göre şöyle intihap olunur:

1. Sendikalar teklif eder.
2. Büyük Meclis tayin eder.
3. Millet tasdik eder.

Mebusların adedi dört yüze indirilmiştir. Sendikalar iki misli namzet, yani sekiz yüz kişilik bir liste verirler, bu tekliftir.

Büyük Meclis, içinden dört yüz tanesini ayırır ve mebus tayin eder, Bu mebusları namzet listesinin dışından da alabilir.

Nihayet dört yüz kişilik mebus listesi milletin reyine arz olunur. Millet listeye ne bir isim koyabilir ne de çıkarabilir. Herkes birinde "evet", birinde "hayır" yazılı varakaları alıp istediği sandığa atar.

Joseph Barthelemy rey işlerinde tazyik vesaire olduğundan da bahsederek diyor ki:

"Fakat ne tazyik ne tedhiş ne korku, milletle istişarenin neticesini izah etmeye kâfidir." İtalyan milleti, hemen müttefikan, faşizmde methaldardır *[taraftardır]*. Hadise budur. Bu hadiseyi hesaba katmalıdır.

"Bir rejim sürprizle kurulabilir. Fakat ancak yığının müsamahası ve rızası ile tutulabilir."

Faşist sendikalizmi yukarıda organize edilmiştir. Sendika ancak hükümet tarafından tanınmışsa mevcut olur. Sendikanın kâtibini hükümet tayin eder. Aza kartı veren de bu kâtiptir. Aza kartı olmazsa, sendikanın bütün mükellefiyetlerini yapmaya mecbursunuz fakat hiçbir hakkına malik değilsiniz.

İntihapta mahalli seçme usulü terk olunmuştur, adet azaltılmıştır. Namzetler, sendika teşkilatları, içtimai yardım ve terbiye müesseseleri tarafından teklif olunur.

Liberal devlet, o zamana kadar devlet dışında olan burjuvaziyi içine alarak nasıl müstebit devlete karşı bir ileri müessese olmuşsa, faşist devlet, kapitalistleri ve ameleyi de içine alarak ona üstünleşmiştir.

Rejimin ana müessesesi fırkadır. Bütün faaliyetleri idare eden merkez odur. Milletle devlet arasında rabıtalık eden daha birçok teşkilat da vardır.

Fakat böyle bir devlette bütün müesseselerin birbiriyle temasta bulunarak mesaiyi nizam ve inzibat altına almalarına elverişli yüksek bir organizme ihtiyaç vardır: İşte Büyük Meclis budur.

Büyük Mecliste üç türlü aza bulunur:

1. Hükümet reisi ile Roma'ya doğru faşist yürüyüşünü idare eden

dörtler. Bunlar yaşadıkları kadar azadırlar.

2. Memuriyetleri sebebinden mecliste bulunanlar: Ayan reisi, korporasyonlar meclisi reisi, hariciye, adliye, maliye, maarif, ziraat ve orman ve korporasyonlar nazırları, İtalya Akademisi reisi, fırka umum kâtibi ve iki muavini, hususi mahkeme reisi, ziraat ve sanayi konfederasyonları reisleri, ziraat ve sanayi sendikalarının reisleri.

3. Fevkalade azalar: Millî davada hizmet edenlerle mütehassislar arasından seçilen yirmi kişi.

Meclise hükümet şefi reislik eder. Meclis, parlamento ile hükümetten tamamen ayrıdır.

Faşist devletin kanunları, Fransız İhtilali'nin fertçi prensiplerine karşı, cemiyetin organizasyonu prensibini koymuştur.

Sendikalara gelince, her yerde mahallî bir sendika, her vilayetin bir sendikalar federasyonu, daha umumi olarak da bir sendikalar konfederasyonu vardır. Sendikalar konfederasyonu; ticaret, sanayi, ziraat, nakliyat ve bankalar içindir. Beş amele, beş patron, bir de serbest meslekler konfederasyonu kurulmuştur: Artistler, avukatlar, edebiyatçılar, doktorlar vesaire...

Zit kategoriler arasında sây münasebeti kolektif ve mecburi mukavelelerle tanzim olunur. Bütün ihtilaflar sây mahkemesine gider. Tekmil sendika kuvvetlerinin el birlikteliği ise korporasyonlar millî meclisi tarafından temin olunmaktadır.

Faşist Ahlakı

"... Bütün riyakârlıklardan ve ananelerden kurtulmalıyız. Çok kolay görünen bu iş, gündelik hayata tatbik olunduğu zaman pek zordur. Kendi kendimiz üzerinde işlemek, kendi kendimizi kontrol etmek, en cazip davetlerden kaçmak, dün sevdiğimiz şeyleri bugün istihfaf edebilmek lazımdır."

Davaya hizmet eden, hatta liyakatli de olan bazı fertler hakkında, bu fertler zaruridirler gibi, bir fikir uyandırıldığını görüyoruz. Bu fertlere karşı gösterilen ihtisaslı sevgi hepsinin bir tek iradeleri ve bir tek şefleri olduğu esasını unutturuvermektedir: Mussolini, hiyerarşi, fertlerin şahsi mevki edinmesine yarar bir vasıta olmamalıdır."

"... Toplanışlarınızı, şarkılarınızı ve seslerinizi seviyorum. Çünkü

bunlar ihtirasımızın şarkıları, biraz asi ruhlarımızın sesleridir. Fakat size derim ki, şimdi biraz da, bugünün mesuliyetini hissedebilmek için, susmasını öğrenmeliyiz. Hepimize düşen meşguliyetin ne olduğunu düşünecek olsanız, şarkılarınız dudaklarınızda ölecektir. Fakat ruhlarınızı dolduracaktır."

"Bugün önümüzden geçen amele yığınlarının gözlerine baktım. İçlerinden birçoğu inanıyor ve istiyor. Birçoğu da ne inanabilir ne de isteyebilir. Fakat onların gözlerinde de henüz müphem bir bekleyiş ve bir rıza ışığı vardır. Bu bekleyişi boşa çıkarmamak lazımdır."

"... Millet, istihsal ve sınıfların el birlikteliği: İşte bizim sendikacılığımızın üç esası! Fakat bunun için uzun bir terbiye lazımdır. Ameleye, iktisadi mücadele organizmini inşa etmesini isteyen ve bilen sanayicinin milli hayata zaruri bir unsur olduğunu, sanayiciye, amelenin büyük mücadelede bırakılmaz ve ayrılmaz bir zaruret olduğunu öğreteceğiz. Eğer herhangi biri hodbinlik gayretine kapılırsa, umumi menfaatlerin muvazenesi bozulur. Hepsini inzibat altına alacağız."

"... Dikkat ediniz: Ben işleyen ve çalışanlar yığınından korkmuyorum. İstihsal edenlerden korkmuyorum. Vatanımızın güzelliğine ve hayatına inananlardan korkmuyorum. Sahte fikir adamlarından, hasta, ahmak ve riyakâr olanlardan korkuyorum. Fikir adamı dediğim zaman, zekâ adamını murat etmiyorum. Boyuna eğer, fakat bununla beraber ve belkilerle konuşan sahte ve riyakârları anıyorum. Bunlar ne mücadele ne harp ne ölüm ne de lazım oldukça kendi fikirlerini müdafaa etmek için öldürmenin güzelliğini anlamışlardır. Bunları ben bütün mücadelelerin pusucuları gibi telakki ederim. Onlar önünüzde tapınır gibi eğilirler; sizi Romalıvari, Rusvari, Türkvari, İngilizvari, her türlü selamlamaya hazırdırlar. Elverir ki hesap ve menfaatleri yolunda olsun."

"... Hatip, şahsicilikten ve rakiplik ihtiraslarından bahsetti. Birincisi ikincisinden daha tehlikelidir. Bizde fırkalar olmadığı için, bir tek olan fırkamızın içinde böyle mücadeleler olmak mukadderdir."

Çare? Bir tek yol vardır. Hepiniz şunu söylemek cesurluğunu kendimizde bulmalıyız: Bir tek adamın, şefin haricinde, hiçiz, yalnız o vardır, hiç kimsenin hususi bir mevkisi yoktur, dememiz lazımdır ve herkes, hepimiz, faşizmin hareketine bir saniye fasıla ve halel gelmeksizin kaybolup gidebiliriz."

"... Eğer bir gün kendinizi meyus gibi hissederseniz, cesaretiniz

kırılmışsa, odanıza kapanınız, önünüze faşizmin güzel kitabını alınız, o kitap ki bir tekdir, Mussolini'nin nutuklarıdır; bunları okuduğunuz zaman yalnız bir fırkanın adamları değil, bir fikrin havarileri olursunuz."

"... Herkes tarafından hor görülmeye göz yumabilmek, her şeye rağmen faşizmi müdafaa etmek, mücadeleyi her ne pahaya olursa olsun kazanmak cesareti: Yani namusluluk, fakat kelimenin adi manası ile değil, her günün namuslusu, her saatin namuslusu, her dakikanın namuslusu!"

BİR SOFRA

Geniş bir sofra, beyaz örtü üstünde kırmızı gül yığınları, Mussolini'nin ziyafetindeyiz. Yanıma genç bir adam düştü ve kendini takdim etti: Korporasyonlar Nazırı! Otuzla otuz beş arasında tahmin edebilirsiniz.

Hijyen gençlik yaşını nasıl uzatmışsa, ihtilaller çocukluk yaşını öyle ufaltmıştır. İngiltere'de yetmiş yaşında henüz genç olunduğu gibi, Rusya ve İtalya'da yirmi yaşında adam olunur.

Mussolini bize demişti ki:

"Bütün ihtilaller mistik ile başlar. Politika safhasından geçer ve idarecilikte biter. Faşist ihtilali politikadan vazgeçemez. Fakat onun idarecilikte donmasına da meydan veremem. İnsanlardan fedakârlıklar, feragatler, ihtiraslı bir çalışkanlık ancak bu mistik devirde istenebilir ve alınabilir."

Bu sözden bahseden bir Fransız: "Bizim ihtilal, idarecilikte doğmuştur. Artık liberal mistiği zayıftır!" diyordu.

Akıl her zaman başta ise de inkılaplarda mistik ve ihtiras biraz da yaştadır. Rus ve İtalyan inkılapları, devlet ve müessese cihazlarını istedikleri gibi yürütmek için eski ananelerden gelen, kırtasiyeci ve donuk idareyi gençlerinin kontrolü altına koymuşlardır, Liberal ve demokrat hükümetleri tenkit ederken:

"Düşününüz ki on senede yeni adam yetiştiremediler!" diyen faşizm reisinin en büyük kuvvetlerinden biri, kendi unsurunu gençlikten yoğurmasıdır.

Çocuktan itibaren herkese vazife verilmiştir; herkes inzibat ve kontrol altına alınmıştır; kabiliyetler yarışa çıkarılmıştır; her faşist, hiçbir zaman konuşmadığı şefi her an yanı başında hisseder olmuştur. Yeni unsur böyle yetişmiş, idare kadrosunun inkılaba karşı mukavemeti böyle kırılmıştır.

Delaisi, bir memlekette nizamsızlık cereyanlarının istikrarsız unsurlar tarafından naklolduğunu ve yayıldığını söyler. Bir insan ki yerini ve işini bulmuştur; çalışır ve kazanabilir, nizamı müdafaa edecektir. İstikrarsız unsur, menfaatlerini kaybetmiş olanlar, yerlerini bulmamış olanlar ve bilhassa gençlerdir. Faşizm, küçük yaşta çocuktan itibaren

bütün genç İtalyan neslini kadrosu içine alarak onları kararlaştırmıştır. Her çocuk ve genç, bir vazife ile bir yere bağlıdır. Faşizmin muvaffakiyeti, bu neslin istikbali demektir.

Kadroda ancak vazife vardır. Vazifenin karşılığı para değil, yirmi ile otuz arasında şeflerden olabilmek, millî davanın bir parçasını kendi elinde hakikatleştirmek imkânıdır.

Çocuk ve genç, şefin rehberliği altındadır. Yalnız başına bırakılan eski idare adamının menfisi o kadar çoktur ki onunla uğraşmaktansa, boyuna müspet veren bir gençle yorulmak daha iyidir. Mussolini'nin başa geçirdiği gençlerden çoğu, faşizm inkılabı başında talebeydiler.

Kendi kendime hayale düşüyorum: Bütün İstanbul ve Anadolu orta mekteplerinin ve liselerin son sınıflarına köy terbiyesi esaslarını gösterir bir ders koyuyoruz. Basit bir ders, Türk köylüsü için lazım olanın en basitleştirilmişi: Her çıkan çocuk köye gidecek, eski köy hocasının yerini alacaktır. Köye ayak bastığı gün fırkanın kadrosu içinde ve gözü altındadır. İstikbal, ilk kademedeki ve ondan sonraki kademelerdeki muvaffakiyete bağlıdır. Farz edelim bu gencin vazifesi bize bitsiz, yıkanmasını, yemesini bilir, sıtmasını karşılar, ağaç yetiştirir ve ağaca bakar, pulluk kullanır bir köylü vermektir. Köy kanununun köyde fırkacı rehberidir. İnkılabın parolası köye bu genç vasıtasıyla girer. Bu genç köy ekmeği ve köy katığı ile beslenecek ve köy odasında yatacaktır. Sevmediği köyün sevilir, rahat etmediği köyün rahat edilir, konuşmadığı köylüyü konuşulur hale getirecektir.

Hayalim, normal kelimesi altında inkılap heyecanını dondurmaya çalışan idareciliğe gidiyor. Hiçbir zaman Türkiye'de bu kadar büyük, düşündüğünü, istediğini, yaptığını bilir fırka ve hükümet adamları görülmemiştir. Bu şefler ve arkadaşları her yeni ve iyi fikre açıktırlar, her muvaffakiyetin yardımcısıdırlar. Enerjilerine hudut yoktur. Fakat onların enerjisini ta toprağın içine kadar yüzdürecek idareyi henüz tam kuramadık. Kuva-yı Millîye zamanı İstanbul'da oturan bürokrasi, Anadolu demiryolu köprülerinin sağlamlaşıp sağlamlaşmadığını iyice yoklayıp anladıktan sonra trene bindi; Ankara'ya ve vilayetlere geldi. Hakk-ı müktesep, kıdemler, siciller, memurîn kanunları, daha bin türlü taktikle yerleşip kökleşti. İskelet büyüdü, ruh ise kabuklaştı.

Bürokrasi ile inkılap idareciliğinin farkı, birinin mütemadiyen mazeret ve mukavemet, ötekinin mütemadiyen çare ve hareket mekanizmaları olmalarıdır. Millî davanın hiçbir işinde ne mazeret ne de çaresizlik tanımamak; İşte Kemalizm'den bizim anladığımız budur.

1918'de Türkiye'nin mahvoluşunu kabul etmek için bin mazeret, kurtuluş içinse bir tek çare vardı: Bu çare Kemalizm inkılapçılığıdır.

Şef ve arkadaşlarının doğrudan doğruya ellerine aldıkları işlerden bir ikisi, mesela yalnız para politikasının zaferine bakınız. Bu politikadaki radikal tedbirlerin hepsi, kırtasiyeciliğin formalitelerinin ne kabına ne de kalıbına sığabilir.

Düşüşü tabii zannolunan parayı kurtarmak, ömürlerinde yalnız korunmak ve kurtarılmaya alışmış olanların akılları ile imkânsızdır. Fakat Türkiye'yi kurtarmış olanların kafaları ile zor bile değildir. Bugün hükümet ve fırkanın uğraşacağı başlıca dava, bilmem kaçıncı tabakada başlayan, fakat alt tabakada bütün memleketi kaplayan bürokrasinin ruhunu değiştirmektir.

Hükümet ve fırka, er geç, bürokrasinin katı kabuğunu kıracaktır. Bürokrasinin tasfiyesi ve itaatleştirilmesi, kafalaştırılması ve şuurlaştırılması, genç teknik, genç heyecan ve genç kafanın emrine verilmesi bizim için bir gün başlıca parola olacaktır. Mekanizmanın her köşesine sokacağımız kontrol ve idare unsurlarımızı ancak fırka yetiştirebilir.

Mütehassis istemeyen, mütehassisa engel olan, işlerimizi ağırlaştıran, hep bürokrasidir. Bu yalnız bizde değil, her inkılapta böyle olmuştur. Moskova, eski idare unsurlarının sabotajina, menfi bozgunculuğuna karşı senelerce mücadele etti. Bu mücadele belki dahili harpler kadar çetin olmuştur. Çünkü bürokrasi ne itaatsizlik ne de karşı koyma silahını kullanır; söylemez, hareket etmez, ses çıkarmaz, gülmez, ağlamaz, fakat ... yapmaz!

Mussolini, "Benim iş vereceğim insanda akıldan, tecrübeden, zekâdan evvel aradığım şey; adamlıktır, karakterdir," diyor.

Demagoglar Moskova ve Roma'da kaybolmuş bir cinstir. Kürsü tekerlemesi, unutulmuş bir sanattır. Eski Darülfünun rektörü Neşet Ömer Bey bir profesörün:

"Kaç darülfünununuz var?" sualine, "Bir... Fakat Ankara'da ayrıca bir hukuk fakültemiz var."

Cevabını verdiği zaman profesör:

"Nasıl? Her fakülteden bir, yalnız hukuk fakültesinden iki!" diye dona kaldı. Tabii bu profesör bizim eski mecelle adliyesi kadrosunu genç

hukukçu kadrosu ile medreseyi mekteple değiştirmek için buna hususi bir ihtiyacımız olduğunu bilmez. Fakat bizde hiç kimseye bir fikir devleti olan yeni ve Garplı Türk Devleti'nin fikriyat ocağı olan Darülfünun'umuzun fakirliğini izah edemeyiz.

Ne büyük şefin arkadaşları ne de inkılap mefkûrecileri salahiyet ve enerjide kusurludur. Türk inkılabının Türk kurtuluşu ismini alan idealinin hakikileşmesini geciktiren, aksatan, bütün engelleri merhametsizce ortadan kaldıracaklarına en büyük şahit, ortadan kaldırmış oldukları mazidir. Bunun içindir ki Mussolini, Türk inkılabından bahsederken:

"Tarihin en büyük ihtilallerinden biri!" demiştir.

Sarayı kaldırdık. Sarıkla medreseyi kaldırdıksa şapka altındaki medreseyi bir daha gözden geçirmeliyiz. Babıali'yi, zihniyet olarak tenkil etmeye ise tekrar ve kökünden başlayacağız.

Biz şimdiki safhasında da, Kemalizm'in Kuva-yı Millîye canlılığını ve radikalliğini istiyoruz.

DEVLET ESERİ

Daha 1920'de Roma'yı dolaşmak için okuduğunuz rehber size şunu hatırlatırdı: Akşam geç vakit Roma dışında kalmayınız, gün batmadan şehre giriniz.

Roma'nın etrafı, ta eski asırlardan beri işlenmemiş, körleşmiş ve çölleşmiş bir kırdı.

Hiçbir zirai kıymeti olmadıktan başka bataktı, sıtma ocağıydı.

İşte otomobillerle bu kırların topraklaştırdığını, faşist tabiatını görmeye gidiyoruz. Kurutulan bataklık sekiz yüz bin dönümdür.

Bir tarafta kanallar, irva *[sulama]* ve iska *[su verme]* için dev gibi makineler çalışıyor; bir taraftan her yeri dolduran sayısız ağaç köklerinin her biri oyularak içine barut konup atılıyor; ikide bir tam bir harp manzarası görüyoruz. Diğer taraftan katı ve kör toprak makinelerle devriliyor. Kırın her yanına yeni köy evleri yapılmıştır. Zirai tetkik istasyonlarına, hayvan istasyonlarına rastlıyorsunuz.

Çölün tabiatlaşması bitmiş gibidir. Tarihî ve efsanevi Roma kırı bir iki sene sonra kırk elli bin köylü barındıran, buğday ve her cins mahsul veren tarlalara bölünmüş olacaktır.

Bir tepeden baktığınız vakit diyorsunuz: Bunu ancak devlet yapabilir ve yepyeni kafada bir devlet!

Gaye şudur: İtalya, İtalyan ekmeği yiyecektir. Hicrete muhtaç olduğumuzu söylediğimiz zaman, İtalya'da işlenmemiş, boş toprak gösterilmeyecektir.

Mussolini buğday politikasına herkesi şehirdeki bahçesinin bile muayyen bir kısmına buğday ekmeye mecbur tutmakla başladı. Çiçek tarhları söküldü. Kaba buğday tohumunu demokrasinin gözyaşları suladı.

Brendizi'den çekilirken bütün kırlarda gördüğünüz evlerin hepsi de yine demokrasinin gözyaşları ile sıvanmıştır. Liberal kanun esası, hiçbir köylüyü evini zorla badanalatmaya yalnız cebretmez değil, cebredeni hapsederdi.

Bir İngiliz doktoru sıtmanın muayyen bir sinek tarafından naklolunduğunu Ostiya'da bulmuştur. Hatta sineği Londra'ya götürmüş, çocuğunu sokturmuş ve davasını öyle ispat etmiştir. Daha 1920'de Türk sefaretinde bulanan memurlarımız, sıtma korkusu ile Ostiya'yı gidip görmemişlerdir.

Şimdi yalnız bataklık kurutulmuş değildir. Burada Roma'nın yazlığı ve plajı olarak elli bin nüfuslu yeni bir şehir yapılmıştır. Mükemmel bir otomobil yolu, Roma'yı Ostiya'ya bağlıyor. Yapılmak üzere olan uzun iskeleye en büyük vapurlar yanaşacak, yolcular yirmi dakikada Roma'ya geleceklerdir. Roma, deniz kenarı şehri olmuştur. Ostiya'da artık liberal ve demokratik idarenin sivrisineği vızlamıyor.

Brendizi'nin en pis şehirden en temiz şehir olması, Bari'nin birkaç senede birkaç kere büyümesi, trenlerin vaktinde kalkıp vaktinde gelmesi için liberal ve demokratik devletin neden ortadan kaldırılması lazım geleceği sorulabilir. Fakat Anglosakson demokrasisinde milletin yaptığını, o kemali bulmamış memleketlerde ancak devlet yapabilir. Halka verilen serbest intihap hakkı demokrasinin belediyeler hakkındaki nazariyelerine tamamen uymakta ise de şehirlerin pisliğini, sıhhatsizliğini, geriliğini, haraplığını men edememektedir.

Roma büyümüştür. Faşistler kırlardan insan akarak şehirlerin kalabalıklaşmasına aleyhtardırlar. Kır adamı bir defa şehre geldi mi, bir daha köye dönmez. Onu henüz köydeyken orada durdurmak, sinema, radyo, elektrik gibi medeni vasıtaları köye göndererek şehir hasretini gidermek gerektir. Faşistler yalnız Roma'yı büyüttüler. Çünkü devlet merkezi, yalnız bir şehir değildir; devletin organıdır. Büyük, kuvvetli ve kültür ocağı olmalıdır. Mussolini, Roma şehrine her belediyeden hisse aldığı gibi, devlet bütçesinden de bizim para ile senede on milyon liraya yakın yardımda bulunmaktadır.

Roma gibi karakterli bir şehir tanınmaz hale gelemez. Fakat faşizmin on senede Roma şehrinde yaptığı, yapılacak olanın azamisidir, denebilir.

Bir insan çamurundan yeni cemiyet cevherinin nasıl çıktığını da Roma'nın yeni bir mahallesinde gördüm. İtalya'da ucuz ev yapmak ve halkı yerleştirmeye uğraşan enstitüler var. Bu enstitülerden birinin reisi, mimarlar sendikası reisi ve o sıfatla mebus olan zattır. Yalnız bu enstitü seksen bin nüfusu çatılamıştır.

Enstitü yirmi beş sene müddetle ve yüzde yedi faizle para bulur; mesken yapar. Hükümet içtimai yardım bütçesinden faizin yarısını

verir. Mesken isteyen ayda bizim para ile yirmi, yirmi beş lira vererek ev sahibi olur.

Bu mahallede çatısızların ve işsizlerin bir binası vardır. Kapısında iki faşist genci duruyordu. Bu iki genç içeridekilerin -ki en küçük ve pis tabakadandır- temizliğine, inzibatına, yemesine, içmesine, yıkanmasına bakmaya memurdurlar. Doğan çocuk, binanın içindeki doğum odasında faşist genç kadınların kucağına gider. Büyüdüğü zaman mahalledeki mektebin faşist hocasının karşısına oturur. Biraz büyüdü mü Balila *[Opera Nazionale Balilla, İtalyan faşist gençlik örgütü]* olur; sonra genç faşist, sonra faşist!

Halk çocuğunun anasının karnından çıkar çıkmaz yattığı beşik, fırka kucağıdır.

Bir yeni cemiyet başka türlü yoğrulamaz. Roma'nın yeni mahallelerinde liberalizm ve demokrasiye aykırı birçok şey görse de 1921 anarşisinden, fakirliğinden, gevezeliğinden, başıboşluğundan hiçbir eser görmedim.

Demokrasinin arkasından Ostiya'nın sivrisineği, Roma kırının batağı, İtalyan ahlakının inzibatsızlığı, İtalyan sokağının pisliği kalktı ve İtalyan milliyetperverinin eğilmiş başı yukarı kalktı.